

DNYAN DI

જ્ઞાન દીપ

શ્રી પુરુષોત્તમ કૃત્ય

સ્વતંત્ર તથા પ્રસિદ્ધ

અંબાશંકર કાળીદાસ

સ. યુ. નિશાળના મહેત

ગોઝારોયા તાબે વિજયપુર પ્ર

ગીતિવૃત્ત.

માની માન અહિને, અમાનોને તર્ત
માનવીપ ને ધાએ, તોતો સઘળાં તીમિર

અમદાવાદ

માણિક્યોક આગળ કાગદીઓળની

શાં હીરાબાઈ પુસ્તકાલય મકાન

"અમદાવાદ ટાઇમ્સ પ્રેસ"માં

કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યો.

સંવત ૧૯૪૨

સને ૧૯૯

કીમત આઠ આના.

૨૫૨૫

DNYAN DIPUK.

જ્ઞાન દીપક.

શ્રી પુરૂષોનાં કૃત્યાકૃત્ય.

રચનાર

અંબાશંકર કાળીદાસ યાજ્ઞીક

સ. યુ. નિશાળના મહેતાજી

ગોઆરીયા તાળે વિજયપુર પ્રાંત કડી

ગીતિવૃત.

માની માન ગ્રહિને, અમાનોને તર્ત હરે તનથી;
માનદીપને યાએ, તોતો સઘળાં તીમિર ટળે મુનથી.

અમદાવાદ

માણિકચોક આગળ કાગદીઓળની સામે

શાં હીરાબાઈ પુસ્તકાલય મકાનમાં

“અમદાવાદ ટાઇમ્સ પ્રેસ”માં

કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યો.

સંવત ૧૯૪૨

સને ૧૯૮૬

કીમત આઠ આના.

આ ચોપડી સને ૧૮૬૭ના ૨૫ મા આકટ
પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવી છે માટે કુલ અં
છાપવી અગર છપાવવી નહીં.

અર્પણપત્ર.

નામદાર કેસરીસીંગજી ભીમસીંગજી.

સંસ્થાન માણસાના ઠાકોર સાહેબ.

આપ નામદાર વિદ્યાવદ્ધીના કામને સારો આશ્રય આપો છો અને સુધારાનાં વલનો વિસ્તાર થઈ તથા ઉત્પન્ન થતા મધુર ફળનો સ્વાદ આર્ય બાંધુઓ ને બેન ત્વરાથી આપે એવી આપ ઈચ્છા રાખો છો, એમ જાણીને તથા સંસ્થાનનો કુલ અધિકાર સ્વહસ્તે લીધો તે વા માંગલીક પ્રસંગની ખુશાલી દાખલ આ લઘુ પુસ્તક આપને અર્પણ કરૂ છું તે સ્વીકારશો.

લી. શેવક.

પુ. કર્તા.

વાંચનારાઓને સુચના.

વસંત તિલકા વત.

આ જ્ઞાન દીપક જુઓ સૌ મિત્ર આજે,
મનમાં પ્રકાશ પ્રગટે વળી જ્ઞાંત ભાજે;
અજ્ઞાન મિત્ર અવળા કરશે તમારા,
જો જ્ઞાન દીપક મણી પ્રિય મિત્ર મારા.

૧

પ્રસ્તાવના અને આભાર. પત્ર.

મારા ગુર્જર બંધુઓ ને બેનો આપની સ્વસ્થ
સેવા લખલ હું એક અલ્પમ મનુષ્ય પ્રાણી સ્વદેશના
રસ કસથી ઉછરાયેલો અને સ્વજન મિત્રોના સહવાસ
માં દીન પ્રતીદીન રમત ગમત વડે કંઈ યોગી ઘણી
કેળવણી પામીને ઉપરના નામવાળું પુસ્તક લખવાનું
સાહસ માથે લેલું. અને તેમાં આપના પ્રત્યેનો મારો
બંધુભાવ પ્રકાશમાં લાવવાની ઇચ્છા રાખુ છું. મિત્રો તે
ઇચ્છા વડે હું મારી ફરજ, મારું કામ, અને મારો ધર્મ
બરોબર રીતે બજાવી શકીશ એવી મને ખાતરી થાય છે.
માટે મારા ગુર્જર બંધુઓએ તેમના પ્રત્યેનો આ મારો
બંધુભાવ માન્ય કરવો જોઈએ. હું આપને કાંઈ પુછું કે
દોહત તો આપ શકતા નથી પણ શીલાપત્રી રૂપી જે
જુજ બોટ આપને અર્પણ કરૂ છું તે અંગીકાર કરશો.

મારી પરમ પ્રીય ગુર્જર બેનો પણ તેના ગરીબ બાઈની આ ભેટ પોતાના સાસરવાસામાં માન્ય કરશે એવી આશા છે. મિત્રો! આપની પેટુલી સેવામાં મેં નીતિ ધર્મ દર્પણ નામનું પુસ્તક બહાર પાડ્યું હતું, તેનો થોડો સંસ્કાર નીતિમાન અને વિદ્યાની કદર જીજ્ઞાસુઓએ કર્યો છે, તેમનો હું આ ટાણે ઉપકાર માનવાને શુક્રોતો બંધી. તેમજ ગાયકવાડી રાજ્યના કેળવણી ખાતાના મેડરબાન ડીરેક્ટર સાહેબ બહાદુરે તેનો ઘટીત સંસ્કાર કરીને સારું ઉત્તેજન આપ્યું હતું. તો તેઉં સહિબનો પણ હું આ વખત જાદો ઉપકાર માનુ છું. અને આશા રાખુ છું કે આ બીજી વારની મારી સ્વદેશી સેવાને પણ કદરબાન જનો તરફથી યોગ્ય આશરો મળશે. એજ મારી મન કામના છે.

આ પુસ્તક છપાવવામાં મારા પરમ મિત્ર શામળ દાસ બળદેવરામ તથા પરિષદ આપાલાલ વલ્લભદાસેની મતી મદદ કીધી છે તો આ પ્રસંગે તેમનો હું આભાર માનું છું.

ગૌ. ગ્રાંથીયા

તા. ૦ ૧-૫-૮૬

}

લી. શેવક

અ. કા.

(૭)

ધશ્વર સ્તુતિ.

વસંત તિલકા વત.

સંતોષ રૂપ અવિનાશ, અચિંત દેવ,
વિશ્વેશ ભુપ શુભ, તારો કરું હું સેવ;
આરાધું હું અકળ નામ, પ્રભુ તમારું,
વારે ચડી વિમળ ચિત, કરો અમારું. ૧
દો જ્ઞાન દાન સુખકાર, સદૈવ ધર્મ,
આપો અપાર સંદુખ, વિલુ મહેશ;
કિલમિશ કાપી અમને, દુખથી ખમાવો,
હુ! તિથનાથ પ્રભુ, કિંકર બાહુ સોહો.

સંસાર યંત્ર.

વસંત તિલકાવૃત.

સંસાર યંત્ર નિર્વિઘ્નપણે નિભાના,
હવે સાર શોધ જન સર્વ દુખો સમાવા;
શાંતિ ટળી મહદ્ જ્ઞાન મળે પ્રતાપી,
જે સાર યંત્ર સમજે મનથી કદાપી. ૧

આ માયાક પણ મોહીક જગતમાં ધૃશ્વરે પ્રાણીઓ ના ઘણા સમુદ્ધ બનાવ્યા છે, અને તે સમુદ્ધમાં મુખ્ય ત્વે નરમાદાનું જોડુ પ્રાધાન્ય છે, અને તે ધકીજ દુનિયાં નિરંતર બરપુર વસ્તીવાળી જણાય છે, દરરોજ લાખો બલકે કરોડો પ્રાણીઓનો સંહાર થતે પણ જાણે તેટલીજ કાયમીપણે હયાત હોયની? એમ માલમ પડે છે એ સઘળું ધૃશ્વરી અજ્ઞયની ખેલની ખલીહારીયીજ સમજવું. જેટલો સંહાર તેટલીજ હત્પત્તિ થાય છે એટલે હુમેશાં એમ બરડોળ થતાં દુનિયાં ઘણાક કાળ જ તે પણ પુર હયાતી ભોગવે છે તો નર અને માદા એ જ આ દુનીયાંની સંતતિનાં હત્પત્તિ બીજ કહીએ તો કાંઈ ખોટું નથી, પ્રાણીઓના ઘણા સમુદ્ધ પૈકી મનુષ્ય સમુદ્ધ એજ આ અખિલ દુનિયાંના મલીત પણ મન

માહીક સુખ ભોગવવાને શક્તિમાન છે, બીજાં પ્રાણી
 આ તો ફક્ત પોતાના અંગેનાનીક સુખો દુઃખો ત્રેરણા
 એ કરીને ભોગવે છે પણ તેવું ખરું હારદ સમજ
 વાની તેમનામાં વિચાર શક્તિ હોય તેમ જણાતું નથી,
 તે સમુદ્ર મનુષ્યના સંસારીક સુખોનો સાહીક અને ધ
 હો. ઉપયોગી છે મનુષ્ય વરગમાં સંસારીક ખરા.
 સુખવું હારદ સમજવાની જે શક્તિ જણાવી તે શક્તિ
 તેમનામાં કેળવણી વગર હાખલ થઈ શકતી નથી, કે
 જવણીથીજ તેઓ પોતાનો ખરો ધર્મ સમજી શકે છે, કે
 જવણીથીજ તેઓ ધર્મનો નિયમને જાણખી શકે છે અને
 કેળવણીથીજ તેઓ આ લોક અને પર લોકનાં અ
 ક્ષય સુખો ભોગવવાને પાત્ર થાય છે, જેનામાં કેળવણી
 નથી તે જન સમુદ્ધમાં નહીં પણ પર સમુદ્ધમાં ગણી શકાય
 મારી આ સુચના દરેક પુરુષ અને સ્ત્રી મીત્રે સમજી ગ
 હણુ કરવા લાયક છે. એ કોઈ પણ સુભેચ્છક ના પાડ
 શો નહીં, સંસાર યંત્રમાં સ્ત્રી પુરુષ એ અરસ પરસ મ
 દદગાર ચક્રો છે એ ચક્રોમાં એકના સભાવે બીજા ચાલી
 શકતું નથી અથવા તો એકની જોડથી બીજાને ઘો
 કો પહોંચે છે માટે સંસાર યંત્ર ચલવવામાં એ બંને
 ચક્રો સાખત અને કાંઈ પણ જોડ વગરનાં હોવાં જોઈ
 એ. હવે જાણવું જે—હરેક કામ પ્રારંભે જોડવાળું નજ
 રે આવશે પરંતુ તેજ કામ ધીમે ધીમે સુધારવાથી સુધ
 રશે અને જોડ દુર થશે તેમજ સંસાર યંત્રનાં મનુષ્ય ચ
 ક્રો પ્રારંભે કેટલીક અજાનનાથી જોડવાળાં હોય છે પરં
 તુ કેળવણી રૂપી પારસમણીના સ્પર્શથી તે અમુક્ય ર

તે જોવાં નીવડી શકે છે અને એમ થાય તોજ સંસાર
 યંત્ર નીર્વિઘ્નપણે ચલી શકે, નહીં તો અટકણીયા ઘડિયાળની
 માફક થોડી મુદત ચાલીને પાછું અટકી પડે
 તે કરી કોઈ સારા ઘડિયાળી પાસે દુરસ્ત કરાવીએ તો
 જ તેવુચાલે, નહીંતો અટક્યું તે અટક્યુંજ તેમ થાય.
 સમજવાનો હેતુ—આપણે વિચાર કરીએ તો માલમ પડશે કે
 દુનિયાં યંત્રનો ચલાવનાર કોઈ એકાદી અદ્ભુત
 અને અનંત શક્તીમાન છે. એ યંત્ર ચલાવવામાં
 તેનું કાલપણ તેની ચતુરાઈ અને કળાનો કોઈ પાર પા
 મી શકનાર નથી, તો પણ તેની આપેલી છદ્ધિના અનુસારે
 એટલું તો સમજીએ કે જે યંત્રમાં આપણને ચક્ર
 રૂપ સંકળનાએ તેણે બાંધ્યા છે. તે બાંધવ મુંઝારણ કો
 ઈ શુભ અને સુખકારક હોવું જોઈએ. તે કારણ તે એ
 જ કે તેની અનંત શક્તીને પીછાની ને તેને ઝાળખ
 વો, અને તેનો નિરમળ હેતુ સમજીને સન્મારગે ચાલ
 હું. તથા જન સમુહ પ્રત્યેના અને બીજા પ્રાણી સમુહ
 પ્રત્યેના આપણા ધરમા સમજીને તે પ્રમાણે વર્તવું. છે
 વટે આપણી જીંદગી રૂપી ઘડિયાળને તેની આપેલી કુ
 દરત ગતી પુરૂ થએ, એટલે ગર્હાવસરે આ ચળીત યંત્ર
 ઉપરથી બાવના દૂર કરીને એક નિશ્ચળીત સુખ આપ
 નાર અમર હશમાં પોતાનું ચીત પ્રેરવું. એટલે અક્ષય
 સુખ મળશે, જેને આપણા માક માલ થયો એમ કહે
 છે, (તેજમાં તેજ બળી જાય છે અને પછી પૂનઃ જન્મ

નથી) શાસ્ત્રકારોએ મોક્ષનો ખરો અર્થ એજ કહ્યો છે. પછી ગમે તેમ હો, તોપણ એટલું તો ખરૂં કે મોક્ષ નો સાધારણ અર્થ સદ્ગતી થાય છે. તો જન્મ મરણથી રહીત થવું એ વીના બીજી શી સદ્ગતી છે? મતલબ કે એનાથી બીજી ઉત્તમ ગતી આપણા જ્ઞાનમાં ઉતરી શકતી નથી. આપણે એ સ્વીકારીએ તો છેવટની જણાવી પરંતુ તે પહેલી દરેક મનુષ્ય મિત્રે પોતાની જીંદગીમાં શું શું હાથ કરવું જોઈએ? તેના ઉત્તરમાં શાસ્ત્રાધારે દુકામાં કહીશું તો તે ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ હેતુ હાથ કરવા જોઈએ. અને એ ત્રણ હેતુ પાર. પાડવા માટે સત્સંગ, સુવિદ્યા તથા સુસ્ત્રીની જરૂર છે. સત્સંગ વડે સ્વધર્મ સમવાય છે, સુવિદ્યા શીખ્યાથી અર્થ સીધી થાય છે, અને સુસ્ત્રી મેળવ્યાથી કામ તપ્તી થતાં વ્યવહારિક કેટલાક લાભો પુરૂપ મીઠા મેળવી શકે છે. એટલું જણાવતાં હવે મારા પ્રેમી બંધુઓને વ્યવહારમાં સ્ત્રીની અમમના વિચાર જણાવું છું.

— ❦ —

સુપાત્ર સ્ત્રીની અગત્ય.

અને તે સંબંધી વિચાર

વસંત તિલકા વત.

સંસારના સખદૂ મારગ શોધવાને,

સંસારના ધરમ મારગ ધારવાને;
 સંસારમાં પુરૂષ મિત્ર સુમિત્ર શોધો,
 ધર્માર્થ કામ કરવા નિજ નારી જોયો. ૧
 હે પ્રિય મિત્ર પુરુષોત્તમ જોધ મારો,
 સ્ત્રિકારિને પરમ માન રૂઝ વધારો;
 સંસારનો સુખદુઃખિત્ર, વિકાર પામે,
 તો તો બધાં દુઃખદુઃવાદળ શિર જામે. ૨

સ્ત્રી આ એક પુરૂષનું બીજું અંગ છે, તેને આ
 પૃથ્વી શાસ્ત્રકારોએ પણ પુરૂષની અર્ધાંગના ગણીલી છે
 એટલે કે પુરૂષ અને સ્ત્રી મળીને એક આણુ અંગ
 થાય છે એમ સમજવું. આ અસાર સંસારમાં પુરૂષને
 સ્ત્રી એક સાર રૂપ છે, તેના વડે પુરૂષ પોતાનું હરેક ધા
 ગિક કર્તવ્ય વગર આડમણે પુરૂ કરી શકે છે, તેના વડે
 તે તજસ્વી છે, તેના વડે તેના ધરનો વ્યવહાર નબી
 શકે છે, તેના વડે તે વેણેપારીઓ ગણાય છે, તેના વડે
 તેને હરેક આપતિ ત્રણ વત્ લાગે છે, અને તેના વડેજ
 આ દુઃખમય દુનિયાં સુખમય અને શોભાવાળી માલમ
 પડે છે. દુઃકામાં કહીએ તો રામા તે રામાજ છે. રામા
 વગરનું મંદિર જગજ અને સ્મશાન વત્ લાગે છે. રામા
 વગર બીજાં બધાં સુખ કુવળ નહીં સરખાં માલમ પડ
 શે. સ્ત્રી વગર સંસારના હરેક લાલો મેળવવાને પુરૂષ
 એકસો શકિતમાન નથી અને સ્ત્રી વગર સંતાન સુખની
 ઇચ્છા કદાપિ રૂળે તેમ નથી. આપણે વિચાર કરીએ તો

માલમ પડશે કે દુનિયામાં સ્ત્રી પુરૂષો એક બીજાને સર
 ખાં અમત્યનાં છે. ઇશ્વરી નિયમ એવો છે કે સ્ત્રી પુ
 રૂષને પોતાની જીવંતીમાં અન્યો અન્ય ખપ પડવાનોજ,
 ધારવ. પ્રમાણે કોઈ એવો નથી કે આ ઇશ્વરી નિયમ
 થી વિરુદ્ધ હોય! સૌકાનો ઉત્પત્તિ તેના થકીજ છે. નાને
 થી મોટા કરનાર પણ તેજ અને તરણાવસ્થામાં ના
 ના પ્રકારના સુખો આપનાર અને દુઃખમાં ભાગ લેનાર
 પણ તેજ છે, માટે સ્ત્રી ચુણની વ્યાખ્યા કેહેતાં ઘણું લં
 ખાણુ કરવું તે કરતાં આટલેથીજ તેની અમત્ય આપણું
 સમજીયું. જીઓ! સ્ત્રીને માટે મોટા મોટા મહા પુરૂષો
 એ પણ ટુટલા બધા જય વિજયના ટોપલા માથે વોહ
 ચી લીધા છે, સિતાને માટે રામને રાવણનું નિકંદન ક
 રવું પડ્યું, દમયંતીને માટે પ્રહ્લાદિ સરખાને પણ નળ
 નું રૂપ ધારણ કરવું પડ્યું. દ્રુપદને માટે કરણ અને
 દુર્યોધન સરખાને પણ ગચ્છવેધના સ્થંભથી ઢળી પડતાં
 લજ્જત થવું પડ્યું. રૂક્મણીને માટે પ્રતાપી શ્રીકૃષ્ણને
 તેનું હરણ કરવું પડ્યું, તેમજ આધુનિક કાળમાં ઘણા
 રજપુત અને મુસલમાની રાજ્યો તેથી પાપમાલ થયાં
 જાણ્યાં છે, એ સઘળાનો એકંદરે વિમાર કરીશું તો મા
 લમ પડશે કે સ્ત્રી રૂપ મોહ પાસથી જકત સઘણું ખં
 ધાએલું છે, માની કે અભણ, મુર્ખ કે પંડિત, રાજા કે
 રંક, જાતિ કે સન્યાસી, પાદરી કે મુઘાંજી, વીગેરે સઘળા
 જનો તે પાસથી દુર થએલા બેઠેલું નહી, આથી સ્પષ્ટ

(૧૫)

સમજશે કે સ્ત્રિ રત્ન હત્પત કરવામાં શુદ્ધી કરતા ધધ્વરે તેની ખરી અગત્ય વિચારી હશે. કેટલાએક કામાંધ પુરૂષો તેની ખરી અગત્ય નહીં સમજતાં કુમાર્ગે ચડી જઈને અધર્મ આચરે છે, અને તેથી સ્ત્રિ રત્ન હત્પત કરવાનો ધધ્વરી નિમજ હેતુ લય પામી મુરખ જન અપરાધના દુઃખદવમળમાં ઘસડાય છે, અને છેવટે મરણને આધીન થાય છે એવા પુરૂષો જન્મ્યા તોય શું! ને મર્ણુ પામ્યા તોય શું! તેના ગુજર્યા પછી કોઈ સજ્જન સદ્ભાવથી તેને યાદ કરતું નથી કિંવા શોક ધરતું નથી, પણ ઉલટા ખુશી થાય છે, અને કહે છે જે સાચું થયું જે એવા પાપી માણસનાં પગલાં આ પવિત્ર ભૂમી પરથી દુર ખસ્યાં. તે જીવીને ફક્ત ભુગીને ભારે મારતો હતો, ફક્ત જીવીને પાપીઓની સામ્યાનો વધારો કરતો હતો, ફક્ત જીવીને ખીજનાં પોપણુ દ્વારનું નાહક રો કાણુ કરતો હતો. તો પછી તેના જન્મ્યા કે જીવ્યાનું શું સાર્યક? તેનાથી ખીજને શો લાભ થવાનો હતો? અને તેનાથી ખીજનું શું કળ્યું કડાવાનું હતું? મતલબ કે તેવા જનો આ લોકમાં ધિક્કારને પાત્ર થઈ અંતે આટા દુઃખના સાગરમાં ડુબવાનાજ. માટે દરેક પુરૂષ મિત્રે સ્ત્રિની ખરી અગત્ય સમજી અંતઃકરણ શુદ્ધ નિતિ પુર્વક તેની સાથે વર્તણુક રાખીને પરમાત્માનો પવિત્ર હેતુ પિછાનવો જોઈએ. આપણે આગળ વાંચી ગયા કે વ્યવહારમાં પુરૂષને સ્ત્રિની ઘણી અગત્ય છે, અને પુરૂષ

ના હરેક સુખ દુઃખમાં તે સમભાગી છે ત્યારે તો સ્ત્રીને
 દરજ્જે પુરૂષથી ઉતરે એમ નથી એ આપણે સ્પષ્ટ માન
 વું નેહએ પણ સ્ત્રિ મિત્ર કેવો નેહએ એ બાબત દરે
 ક તરફ દરેક પુરૂષ મિત્રે લક્ષ્ય ખેંચવાનું છે. શું સ્ત્રિ
 મળી એટલે પુરૂષ હેતુ પાર પડ્યો? શું સ્ત્રી મળી
 એટલે પુરૂષનાં દારિદ્ર નાશ પામ્યાં? શું સ્ત્રિ મળી
 એટલે સંસાર બંધનથી મુક્ત થયા? અને શું સ્ત્રિ મળી
 એટલે સર્વ સુખ હાથ લાગ્યાં? ના જ ના, મળવા
 મળવામાંએ ફેર છે. સ્પર્શ, સુખાત્ર, અને કુલીન
 સ્ત્રિ એજ પુરૂષનાં સદ્બાગ્યનું બીજ છે. અને અજ્ઞાન,
 કુપાત્ર, અને અકુલીન સ્ત્રી, એજ પુરૂષનાં દુઃખાગ્યનું
 બીજ છે, માટે સ્ત્રી મિત્ર એ અજ્ઞાન અને કુપાત્ર કદી
 નેહએજ નહી. મિત્રતા તો જાની અને સદ્બાત્રનીજ
 નેહએ. કારણ હેતુથી સુખ પ્રાપ્તિ થાય છે. એક સમા
 ગમી સાધારણ મિત્ર પણ કુપાત્ર મળવાથી કેટલુંએક
 દુઃખ અને વિટંબના વેઠવી પડે છે. તો જુદી પર્યંતનો
 સૌખ્યતી (સ્ત્રી) અભણ અને મુર્ખ મળવાથી જે સંકટ પ
 ડવાનું તેની તો કાંઈ સી માજ નથી. આપણા પ્રાંતમાં અ
 જ્ઞાન સ્ત્રી પુરૂષો આ માર્મિક હેતુનો પ્રયમથી કાંઈ વિ
 ચાર કરતાં હોય એમ જણાતું નથી, અને કરે છે તો
 તે અગલમાં લાવતાં નથી. તેથી ઘેરે ઘેર અને ગામે ગામ
 સ્ત્રી પુરૂષોમાં પરસ્પર મળતા વચેક ઘણુંક ચોડે દરજ્જે
 દીઠામાં આવે છે. જ્યાં ત્યાં કુસંપ અને કકાસે ધર કરે
 લાં દેખીશું. વિવેક સદ્વિદ્યા, અને સદાચરણ કવચિતજ

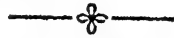
માલમ પડશે. અધર્મ, અનાચાર, અને અવિવેક, બધુ
 પણે પ્રકાસે છે. વળી સ્ત્રી અને સ્વામી પ્રત્યેના પરસ્પર
 ના ધર્મનો લોપ થતો દ્રષ્ટીએ પડે છે. કુટુંબ વ્યભિચાર,
 પોતાનાં અપવિત્ર પગલાં નિર્ભયપણે વધારતો જાય છે.
 તેથી આર્ય પ્રજા નિર્બળ અને ભ્રષ્ટ મતિવાળી નજરે આ
 વે છે. દિન પ્રતિદિન તેનું જોર વધતું જતાં, ઘણા અ
 ધર્મ થતા જોઈએ છીએ. એ સઘણું થવાનું મુખ્ય કાર
 ણ આપણા સ્ત્રી વર્ગની અજ્ઞાનતાનુંજ છે. જ્યાં સ્ત્રીઓ
 અભણ હોય ત્યાં જ્ઞાન પ્રકાશ પામતું નથી. જ્યાં સ્ત્રીઓ
 મૂર્ખ છે ત્યાં સંતાન પણ મૂર્ખજ રહેવાનાં. અને જ્યાં સ્ત્રી
 ઓમાં ધર્મની કુળવણી નથી ત્યાં અધર્મ પોતાનો અમલ
 ચલાવવાનોજ. તો આપણે અહીં તેમ થાય તેમાં હું વ
 ધારે આશ્ચર્ય ધારી શકતો નથી. આપણા સ્ત્રી વર્ગ કુવળ
 અભણ છે. તેમનામાં નીતી ક્યાં છે? તેમનામાં શીતી
 ક્યાં છે? તેમનામાં કુર્ત રચનાઓનું જ્ઞાન ક્યાં છે? તેમ
 નામાં ધર્મ અધર્મની જુજ ક્યાં છે? દુકામાં કહીએ તો
 એકનું જ્ઞાન પણ નથી. સ્ત્રીઓને ઘણું જાણવાનું છે તે
 માં એક અદ્ય તે શું? કદાપિ કાંઈ ઠોકર આપને અનુ
 ભવી થયું તો તે એકનો શો હિસાબ? હાલના સ્ત્રી વર્ગનું
 જ્ઞાન માત્ર પશુવત કહીએ તો કાંઈ ખાટું નથી. આહા
 ર ને વિહાર, એતો પ્રાણી માત્ર કરે છે. તેમ તે
 મનામાં પણ છે. બાળક ઉછેરવાં એતો પશુ પક્ષી
 પણ અંગમાનીક શીતે ઉછેરે છે. તેમ તે પણ ઉ-

છેરે તો તેથી શું? ખીજાં મોઢાં અમાન ગણાવું તો તે તે નિચે મુજબ છે.—રોવા કુટવાનું, ખીબસ્ત ગાણાં ગાવાનું, નાજુક ખનો પર હુરૂથથી હાસ્ય વિનોદ કરવાનું, પોકળ લાજ ધરીને પતિને ઠગવાનું, જુહુ ખોલવાનું, સા હાસ કામ કરવાનું, ગિટ્યા બેમમાં ફસાઈ તન બળ અને ન બળથી ક્ષીણ થવાનું, અતિ લોભીપણથી પાતની સંપત્તિનો વિચાર નહો કરતાં શ્રીમંતોની નકલ કરવાનું; અછકલાપણુ અને ગર્વ ધેરુલાપણું, આદી દુઃકૃત્યો તેમ ના ઉપર પ્રયત્નપણુ અમલ ચલાવે છે, અને તેથી કરીને હાલની ઉછરતી તથા તરૂણ અખળાઓના મનો, વિચાર ક્રાંધ વિચીત્ર અને વિકારવાળા માલમ પડે છે. ઉછરતી બાળાઓને સારી કુળવણી નથી, તેમ તેમની માતા શિક્ષક કેવળ અમાન હોય છે વળી તરૂણ અખળાઓને તો ઘરનું ધુસરૂ વળગેલું હોય છે, તેથી તથા તેમનો સંગ કુસંગ હોય છે, તેથી તેમના વિચાર સુધરવામાં એ મોટું અંતરપડ આવી રહેલું છે. બાળાઓ નાની વય થીજ ઘર સંસારની નીચ વાતો કરતાં રીંચે છે. તે વા તો તે ફક્ત અસ્વચ્છ, વ્યભિચાર દોષવાળીજ હોય છે. કે ઇ પોતાના સાસુ સસરાની કુચલી, કે પોતાનો પતી આવો કે તેનો. ઝેવી ઝેવી નજીવી ને હલકાઈની વા તો પોતાની મુરખ સોખતણો જોડે કરતાં થરમ પામતી નથી તેવી વાતોમાં વિવેક કે મર્યાદા સરખું કંઈ દીસે હું મિત્રી. સાસરે રહી સંતતી મુખ જલદી જોવાની તે

ઈતેન્નય રાખે છે. ફલાણી ગરબવંતી થઈને હું નહીં!
 ફલાણી ખે છોકરાંગી મા થઈ ને હું નહીં! એવા ઘે'લા
 વિચારો કરીને બાધા આબડીઓ કે જ્યમનુષ્ટાન કરા
 વવા મંડી પડે છે. અથવા તો ધર્મભ્રષ્ટ થઈને પરપુરુષ
 થી ભર કર્મ કરે છે, મતલબકે ગમે તેમ કરીને
 પણ સંતાનવાણુ થયું. સ્ત્રીઓની આવી નિષ્કુર મતિ
 થી આપણને અને તેમને કેટલું નુકશાન છે, તેનો વિ
 ચાર સુઝોએ કરવો અવશ્ય છે. પ્રાચિનકાળની સનાય
 ઓનાં ચરિત્ર આપણા વાંચવ. માં આવે છે. ત્યારે તો
 આપણને હાલની અમળાઓ ઉપર ધીક્કાર ઉપજ્યા વિ
 ના રહેતો નથી. રૂષિપાત્રીઓનાં પતિવ્રત, અને ક્ષત્રાણી
 ઓનાં ક્ષત્રીવ્રત, સાંભળીને સાનંદાસ્વર્યથી આપણે ગળ
 ગળીત થયા વિના રહીશું નહીં. શી તેમની નિરમળ મ
 તી? શાં તેમનાં ગર્વાદિત કામ? શા તેમના સુક્ષ્મ વિચા
 રો? શી તેમની સ્વામી પ્રત્યેની અધકૃતતા? શું તેમનું ડા
 હાપણું? અને શો તેમનો વિવેક? એ સઘળું હાલની ના
 રીઓને દાખલો લેવા જોગ છે. પણ ભાઈ, જેમનાં અં
 તઃકરણ જોઈએથી અને મેલથી ખરડાયેલાં ભરપુર છે તેમ
 ને એવા સારા દાખલા લેતાં ઘણી વાર લાગવાની, તે
 તો પોતાના જોવાજ કુઠ ખીજે સોખતી ઝાળવા તત્પ
 ર રહેવાનાં. એક સદ્યુરના સતસંગ વગર તે કદાપી પો
 તાની માઠી ચાલથી દુરખસે એમ નથી. જોએ રૂપ અ
 ને જરનેજ માત્ર આધીન છે તે નારી કદી પણ સહજ

(૨૦)

હી થવાની નથી અને સલકાણી સ્ત્રી મેળવ્યા વગર પુરુષ
મિત્ર આ સંસારમાં આવી તે પોતાનો શ્રેષ્ઠ હેતુ કહી
પણ પાર પાડી શકનાર નથી.

અજ્ઞાન સ્ત્રીઓના રૂપ અને યૌવન મદની આધિનતાનું પરિણામ.

ઘણું ખરું ઠેકાણું અને તેમાં વિશેષ કચને માટા
શેહેરોમાં નાનેથી મોટા કહેવાતા એવા શ્રીમંતાના ઘર
ની કુળાંગનાઓ કેવિ ચેતોએ વરતીને આ સંસાર મા-
નરમાં પોતાના મકરૂપ નાવને સરળ અને શીથો રસ્તો
છોડીને વિકટ તથા વિદ્ર નીપજવનારા દુષ્ટ રસ્તાએ ધ-
સડી લેઈ જાય છે. તે વિશેષ કાંઈક વરણુ મારા પ્રેમી
બધુઓની સેવામાં મુકીને હું મારી દ્રવ્ય આદા કરૂં છું,
—નિત્રો! નિતિનો માર્ગ ઘણો મોઢો તેમ તે રસ્તે ચડ-
વું એ ઘણું કઠીન છે એ વાત ખરી, કેમજે મનુષ્યના
અધિન મનને તેની બહારની ઈર્દિઓ કુમારગે ચડાવવા
અહોનિશ ઉસ્કેરવામાં કંઈપણ બાંધી રાખતી નથી. મા-
ની સર્જનનો કોઈ દિવસ તેની માઠો ઉસ્કેરણી તરફ વ-
ળી પોતાના દેહ રૂપ મકને અધરમને ચીતે ચડવા દેતાં
નથી. તે તો ફક્ત એક નિતીમાંજ તદરૂપ થઈને પોતી
કાં મન ઈર્દિઓને પણ તેમાંજ તક્ષીન રહેવાની બલા

માણ કરે છે, તે રહે છે અને તે મુજબ વરતે છે, તે વા નિતી નિપુણ જનોમાં રૂપ અને જરનો અહમ્મય કદી પણ દિસતો નથી. તેમ તે તેને આધન પણ હોતા નથી. કારણ કે તે ખંને ચંચળ અને ચલિત છે, એમ તે એ સમજે છે.—હાલ આપણા જન વરગમાં આ વિવે કો સમજણ ધણુ થોડે ભાગે જોવામાં આવેછે, તેથી પ્ર જની નિતીમાં અને વ્યવહારીક રીતીઓમાં ફેટસો બધો ખિગાડ થએલો છે અને થાય છે. તે બાબતનો વિચાર વાંચનાર સજ્જનોના પવિત્ર અંતઃકરણમાં શોહેજ આવ વશે.—“જર લુભતા”—આ સ્વાભાવિક સમજ દરેક વ રગના માણસોમાં વસેલીજ હોય છે. કારણ કે મનુષ્ય માત્રનો નિભાવ અને વ્યવહાર તેના ઉપરજ આધાર રા ખે છે. રાજનું રાજ્ય, અને ગરીબ ધરનો ધરાચાર એ જર વહેજ ધણી આબાદ સ્થિતીમાં નહી શકે છે. અ ને એટલા માટેજ સુજો પોતાની પેહેલી વીથીમાં વિદ્યા સંપાદાન કરીને નીતિ નિપુણ થાય છે.

અને બીજી વીથીમાં એ નિતીએ યુક્ત ધન સં- પાદાન કરે છે. અને એ નિતીએ યુક્ત ધન વહેજ ત્રી જી વીથીમાં સત્કિર્તી સંપત્ર થઈને છેવટે મોક્ષને મેળ વી શકે છે. (તેનો આત્મા નિવારણ પામે છે) એ ઉપ ર કહેલા માર્ગ શિવાય જે માણસ વિદ્યા, સત્કિર્તી, અ ને ધન મેળવવાની આકાળે ઇચ્છા કરે છે તેને તો મા ત્ર પક્ષતાવાથીજ હાથ થવાનું છે. એટલે કે “આકાળે

આંખા પાકતા નથી.” કદાપી પાકે છે તો તથી થએલા ફળમાં કાળના જેવી મધુરતા હોતી નથી; માટે કાળ ખો વો એજ દુષ્પ અને દરિદ્રતાનું મોટું દ્વાર છે. મનુષ્ય જન્મ પામીને જે પોતાની છંદગી રૂપી કાળનો કુકપચો ગ કરે છે તેમને આ સંસાર યંત્રનો ખાહારનો દુખા વ ધણો મોહીક હોય છે, તેઓ ક્ષણિક ઈદ્રિય સુખને અનંત પિછાને છે, તેઓ એક મનનેજ માત્ર આધી ન હોઈ મનને ગમતાં એવાં નિંદીત કર્મો કરવાને પ્રવર્ત થાય છે. કારણ કે રુદ્ધિ રૂપી મનનાં મહુ નાશ પામવાથી તે નિસ્તેજ એટલે આંધળું થઈને આમ તમ બટકે છે. તેમજ ઈશ્વરની અભયબીથી તે કેવળ અજણ હોય છે, તે તેના નાગને જાણે છે પણ તેના ભયની દરકાર જાણી રાખે છે તેવાં જનો પોતાના મનમાં એમ સમજે છે કે આગળ જે થનાર હશે તે થશે, હાલ તો જેટલું સુખ ભોગવાય તેટલું લોગવીએ! “કાણે દીઠી છે કાલ!” મરી ગયા પછી જો ગમે તો જીત થાવા તેમાં આપણે કાંઈ જોવું છે? અફસોસ! એ અમુલ્ય કહેવતોનો ઉલ્લેખ અર્થ પકડીને મુરખ માણસો પરમાત્માનો પવિત્ર કાયદો તોડે છે, અને હાથે કરીને મહાપાપના ઊંઘા ધરામાં જુસ્કો મારે છે. એ મહા પાપ તે મનની વ્યગ્રતા છે. અને મનની વ્યગ્રતામ ઈદ્રિય સુખની અઘટીત ઇચ્છા, નાસ્તિકપણું, અપરમા વૈદ્રવ્ય પેદા કરવાપણું, નિર્દયપણું, આજ્ઞાસાધ, કે પરમાદિપણું, અવિદ્યતા, રૂપ અને જરૂરું મિ

રથા અભિમાન વગેરે મલીન દુરચણોનો સમાસ થાય છે.
 એ મનની વ્યગ્રતા આપણા પ્રાંતના નારી વરગમાં કે
 ઠક્કી અને કેવી રીતે અમલ ચલાવે છે. તે આપણું જાણવું
 નોંધવું. કારણ કે યોગ્યાયોગ્ય આદતો તેમને પળાવવી
 કે છોડાવવી એ આખતનું દીરઘાવસોકન કરવાનો પુરૂષ
 મિત્રનો મુખ્ય ધર્મ છે. “યૌવનના અને યૌવન મદ” આ
 બે વિષય ઉપરથી આપણું સ્ત્રીઓના સ્વાભાવિક અને હસ્તકૃત
 દોષો તપાસીશું. જુઓ યૌવન એ સ્વભાવિક છે, અને તે ક્રમે
 કરીને સઘળા માણસને પ્રાપ્ત થાય છે. જાળ અને જરા
 વસ્થા ફરતાં તેની જીળી કોઈ વિચીત્ર અને સખ્ય હોય
 છે. મનુષ્ય માત્રે આ દુનિઆંની મુસાફરીમાં જે કોઈ
 હાય કરવું નોંધવું તે એજ અવસ્થામાં મેળવી શકાય
 છે. બાળક પેરતાની જાળ અવસ્થામાં જે કેળવણી કે શા
 ન શરૂ કરે છે તેનું ખરૂં રૂપક ખીલી પ્રકાસમાં આવ
 વાને. તેજ રૂંડે વખત છે. માણસને સતતી અને અંધ
 તિ સુખ મેળવવાનું પણ એજ ઉત્તમ સાધન છે. તેમજ
 મનુષ્ય જાતને રૂંડ કે જુડાં કૃત્યોનો વારસો જે આ અ
 વસ્થામાં મળે છે. તે કદી પણ નાશ પામતો નથી. જે મા
 ણસ આ અવસ્થાને નિતી પુર્વક નિભાવી પોતાનાં કર્ત
 વ્ય કરે જાય છે, તેને ધન્ય છે. તેનીજ કિસ્તી અમળ
 છે, અને તેજ આ દુઃખદ દુનિયાંમાં સુખદ રૂળ મેળવી કે
 તેહમંદ થયો એમ જાણવું. આ વર્તમાન સમયમાં આ
 પણા સ્ત્રી અને પુરૂષ વર્ગનો ઘણો ભાગ યૌવન મદથી

હુ શ્રાવ્યેલો, અને રૂપ ગૌરવમાં ગર્વ થએલો. જ્યેષ્ઠ એ છી
એ, અને તેથી નિપજ્જતા મહા ભારત પાપના દગલાથી
આ પવિત્રે 'ભુમીને માદુ' કાંક ચોટે છે, મુર્ખ માણસો
“કુળીયુગ” આવ્યો, એમ સમયનો વાંક કાઢીને પોતાનાં
માઠાં આચરણો તજતા નથી, ખરે જોતાંતો તેમાં સમ
યનો વાંક કાઢવો એજ મોટી મુર્ખાઈ છે. માણસ પોતા
ના હાથે ઝેર ખાઈને રોગનો ભોગ થાય, એમાં વેદનો
શો વાંક? તેમજ જે માણસો જાણી જુજીને પાપ કર્મમાં ફ
સાય છે, તેમાં વખતનો શો દોષ છે. વખત તેને કંઈ કે

હવા જતા નથી કે હું ગ્રામ કરે પણ તેના જવાબમાં આ
પણ એટલું જ કહીશું કે “વિનાશકાળે વિપ્રિત બુદ્ધિ”
જ્યારે કાંઈ પણ વિધન નીપજવાનું હોય ત્યારેજ બુદ્ધિ
ભ્રષ્ટ થાય છે. સ્ત્રી વરગમાં ઘણું ભાગે પોતાના રૂપ અ
ને યોવનનો કુલપયોગ થાય છે એ બુદ્ધિની ભ્રષ્ટતાનાંજ
લક્ષણ છે. જ્યારે એ સ્ત્રીમિત્રમાં એ અપલક્ષણનો ઉદય
થાય છે, ત્યારે તેનોજ સોખતીજ જે પુરૂષ મિત્ર તેને
પણ એ અપલક્ષણનો કાળો કાઢ લાગ્યા વિના રહેતો ન
થી. અને તે પણ ભ્રષ્ટાને પામે છે, વિભળ સ્ત્રીઓ પો
તાના પછણેત ધણીનો ત્યાગ કરીને ખીજને જાય છે.
અને ધણી તેના ઉપર જુલમ કે અપ્રિતી દેખાડે છે.
એ શું ધરમનો લોપ નહીં? પ્રાણભ્રષ્ટિ જોય વરણની
વિષયોઓ કે જેમના ધણીનો કાળ થયો છે એવી સ્ત્રી
ઓ પછડી કેટલીએક અન્ય પુરૂષ સાથે પાપમાં ફસાય

છે, કે જતી રહે છે. એ શું બુદ્ધિની બ્રહ્મતા નથી? સહ
ભાગ્યવંતીઓ કે જેમના પતિ હયાત હોય છે તેવા મોટા
શ્રીમંતના ઘરની સ્ત્રીઓ પોતાના પતિ છતાં ઘરના એક હ
લકા ચાકરથી બધું કામ કરે છે. એ શું ઝાઝો અધરમ? વ
ળી કુલટા સ્ત્રીઓ પતિ છતાં પોતાની કૂળ મર્યાદા ત
જીને લુચ્ચા પારોની સોખતમાં ફસાઈ ઘોડા ગાડીની સે
સામાં ફરે છે એ શું મહા પાપ નથી? ઉત્તર કે એ સ
રવ ધરમથી ઉલટું અને મહા પાપનું કામ છે. ચોવન
ના મધ્યી છકી ગએલાં સ્ત્રી પુરૂષો સઘળે અંધારૂં ભા-
જે છે. તે સૂર્યના પ્રોહ પ્રકાશને અમાસની રાત્રી જેવો લે
મે છે. મતલબ કે જેના અંતઃકરણમાં અંધારૂં છે. તે
ને ખાહાર પણ અંધારૂં છે. મોટાં શહેરોમાં કે વધારે
વસ્તિવાળાં કરખામાં કેટલીએક બ્રહ્મ સ્ત્રીઓ પોતાના ધ
રનો વાર્ષિક ખરચ, અને પોતાની પ્રજનનાં લુગડાં ધરે
ણાં, પણ પોતાની શરીર સંપત્તિના બ્રહ્મ ઉદયમયીજ કાઢે
છે. આપણે તેમના પુરૂષોને કેવળ ભડવાજ કહીએ તો
કંઈ ખોટું નથી. કેમકે તેઓ તે ખાખતમાં કેવળ આ
ખ આડા કાન કરોને ચલવે છે. અથવા તો ઉત્તરા પુ
શી પાય છે. નર્મદા કિનારે અને ખીજાં નિરથ મુડીયાં
શામોમાં આવેા અધસ્મ ઘણું ભાગે જોવામાં આવે છે.
વળિ નિરધન કે વચલા વાંધાના સ્ત્રી વરગમાં પણ ઘણું
ખરે ઠેકાણે આ નીચ આદતે પોતાનો પગ પસાર
રૂંઠા હોય એમ જોવામાં આવે છે. તેમનું મહીન મન

શ્રીમંતાની સ્ત્રીઓની માફક સુંદર વસ્ત્રાલંકાર પહેરવાને
 લોભાય છે. અથવા તો પોતાના ગુજરાનને માટે એ મ
 હા પાપમાં ફસાવું પડે છે. એમ જે થાય છે, એ પશ્ચ
 મનની વ્યગ્રતાનું પરિણામ જાણવું. ઉપરની બાબતો વાં
 ચીને આપણે ઘણા દીલગીર થઈશું અને આશ્ચર્ય પા
 મીશું કે જે કાળે આપણે સ્ત્રી વરગ પુરણ નિતીમાન
 હતા તે કાળમાં ને આજમાં કેટલો તફાવત છે. કેટલી
 બડતા છે. અને કેટલો અધરમ છે? તેનો વિચાર કરતાં તો
 આપણે ઘણા ખેદ, ઘણા અફસોસ, અને ઘણી દિલગીરીમાં
 દટાઈ જવાના. મિત્રો એવી સ્ત્રીઓના રૂપ યૌવન મુદની
 આધિનતાથી આપણે વાહોલો એવો ધરમ નાશ પામે
 છે. આપણાં બાળ બચ્ચાને પણ તેમની નિગ સોખતે તે
 મના જેવા માઠા ચુલુ શીખવે છે. નફ્ટ પુરૂષો બાપલા,
 નળજા, ને કૌવતહિન થાય છે. તેમ સુધરેલ સ્ત્રી વરગ
 માં તેવો નાશકારી પવન ફેલાઈને તેમના સુવિચારને
 હાની પોહોચાડે છે. અમાન અને કુપાત્ર જીવાનીયાઓ
 એ માઠી લતમાં પડી અને ખરાખીના ખાડામાં અંધ
 બાય છે એ નીચ ટેવ એવી તો વસમો છે કે તે છોડ
 તાં અટ્ટ છુટે તેમ નથી. જેને એ કુટેવ પડી હોય તેના
 તો પુણી ભોગ સમજવા, એ આંત કુટેવજ તેનો ભોગ લે છે.
 મતલબ કે તે માણસ તન, મન, ને ધનથી ખરાબ થઈ
 કુખધ દશાએ મળીને આધિન થાય છે, કહ્યું છે કે 'સો
 મણી જમરમાં એક અંગારો' હોય તો તેની અસરથી એ

સૌ મણે જર નકામી થાય છે. તેમ દેશની હાલત સુધારવામાં આ કાળે સંઘર્ષનાં સાધન તઈયાર છે. પણ તે બધાય શા કામનાં? જ્યાં સુધી અંગારા રૂપી ચેવન મ દેને અધટિત ઉપયોગ આપણા ઉપર અમલ ચલાવે છે. ત્યાં સુધી સુધારાનાં સાધન કામ લાગે એમ નથી. આપણામાં નિરધનતા, નિર્મિતતા, અને નિરલજ્જતા લાવનારો એ અંગારો જ્યાં સુધી આપણામાંથી અને આપણા સ્ત્રી વરગમાંથી દુર થયો નથી, ત્યાં સુધી આપણે પરાક્રમી, નીતીમાન અને ધનવાળા થવાના નથી. એ નક્કી માનવું. “કળ્પનાં લક્ષણ છે એ ટાળ્યાં ટળે નહીં” એમ ધારીને હાથ પગ જોડીને બેસી રહેવાથી કે કડી નજરે જોઈ રહેવાથી તો તે ઉઘેઈ રૂપી જડતા કદી નાશ પામનારી નથી. એમ કરવાથી તો તે ઉત્તરોત્તર વધતી જશે, અને આપણી વધારે ખરાબી કરશે. આજે આપણામાં જે રૂપીએ આ આખી સદાયરણુ રહેલું છે તે પણ ખીન દરકારે ખોઈ બેસીસું. અને તેમ થવાથી પાછા આપણે યુગનો વાંકુંક હાડીશું. તો એ આપણું કહેવું સૂત્રો કદાપી કબ્જલ કરશે નહીં. તે આપણને ધિક્કારશે, ગાળો દેશે, અને નિરલજ્જ ગણી આપણી અપકીર્તિ કરશે. એ શું આપણને ઓછી શરમ છે? જાણીએ અને સમજીએ તો ઘણી એ છે. માટે હજી આપણા પુરૂષ અને સ્ત્રી વરગ ખીન બધી કેળવણી કરતાં નિતીની કેળવણીમાં વધારે પ્રવીણ થવું જોઈએ, તથા સરવ વરગના માણસો પ્રતે

ના એક બીજના ધરમથી વાકેફ થવું ઘણું અમત્યનું છે, અને તેને માટે સારા વિદ્વાનોના હાથથી લખાએલાં ઉત્તમ પુસ્તકો ઘણી સારી ઢાળ છળની જલદી ખાદ્યાર પડવાં જરૂર છે વળી ગામે ગામ અને ઠેકાણે ઠેકાણે સમજાવેલા સ્થાપીને તે બાબતની ચરચા ચલાવનાર ઉપદેશકોની ઘણી અગત્ય છે. સ્ત્રીઓને ધરમશાસ્ત્રની રૂઢી અને વરતમાન સમય સુચક આચરણો પળાવવાનો એક નિયમ બાંધવો યોગ્ય છે. ઇશ્વર ભક્તિની આસ્તિકનાં કાળ જણાવી તથા તેની બીક હમેશાં રહે. એવા પ્રબંધો રચાવીને છોકરા અને છોકરીઓની સાળાઓમાં તે ચલાવવા જોઈએ. કારણ કે તેવાં પુસ્તકોના સતત અભ્યાસથી જડ એવાં માણસોની જીવિત નિરમળ થાય છે. પાપ કરમથી તે ડરતાં રહે છે. અને સ્વધરમને ઝાળ ખીને પાળી શકે છે. હાલની લુખી કેળવણીથી કન્યાઓનાં આત્મકરણ સુધરવાને બદલે ઉલટાં ખગડે છે. તેનું કારણજ નિતીની જેવી જોઈએ તેવી કેળવણીની અછત છે માટે તેમ તેમના શિક્ષકોનું લક્ષ તે બાબત તરફ જરૂર જોઈએ તેટલું હોવું નથી. તે તેમને કહેશે કે જાઓ, કાલે દશમો પાઠ કરી લાવજો. બિચારી નિરદોષ બાળાઓ તેના શિક્ષકના દુરલક્ષથીજ દોષ કરતાં શીખે છે. એટલે કે તેના શિક્ષકના પાઠ સમજાવીને આપવાના અખ્યાલને લીધેજ પોતીકા અભ્યાસના કામમાં ઝોલ લક્ષ આપે છે. અને આખરે તેમનું અલક્ષ મેળવે

(૨૯)

હું જ્ઞાન અદરશ થઈ જાય છે, અને એકલા અક્ષર મા
નથી માહુ પરિણામ થાય છે. તે એ કે ચૌવન મદવાળી
તરણ સ્ત્રીઓ નકામાં અને નળળાં પુસ્તકો વાંચી વાંચી
ને અન્યતિને રક્તે મડે છે. તેમનું લક્ષ સારાં નીતિનાં
પુસ્તકો વાંચવામાં કરતું નથી. કારણ કે જેમનો સતત
સમાગમ અનિતિનો હોય છે. તેમને સુનીતિ એ આંખ
ના પાટા જેવી હોય છે. આપણે સાંભળીએ છીએ કે
ખાળાઓ નિશાળમાં બાણીને યોડીજ સારી નિવડે છે
તેનું કારણ આપણે તપાસીશું તો માલમ પડશે કે તે
ખાળાઓનું જ્ઞાન અપુરણ રહેલું તેનું એજ પરિણામ
છે. કહ્યું છે કે ॥ સંપુર્ણ કુંભો ન કરોતિ શબ્દઃ ॥
એટલે કે સંપુરણ જળનો ભરેલો ઘડો કદી અવાજ ક
રતા નથી તેમ જ જેણે ખાખતનું સંપુરણ જ્ઞાન મેળવેલું
છે તેને તે ખાખતનો છલકાવવાનું રહેલું નથી. એવીજ
શતે આપણી ખાળાઓને જો નિશાળમાં પુરે પુરી નિ
તિની કુળવણી અપાતી હોય તો હાલ જેવું સાંભળીએ
છીએ તેવું ખોટું પરિણામ કદી થાયજ નહીં.

વસંત તિલકા પ્રત.

જે જ્ઞાનહિન જન તે રૂપ યૌવનોમાં,
અંધાં બની ગરવ ગાત્ર ભરે ભવોમાં;
તે ગરવ સરવ મુખ સંપતિને નસાડે,
દેહાદિન દુખદ સાગરમાં વસાડે.

કુળવંત નાર મરિયાદથી બહાર ચાલે,
 બારથાર ભાષ્ટ થઈ અપની સાથ હાલે;
 એવો અધરમ જગમાં જન આગરે છે,
 મરવાધિનો ફરજ ભાષ્ટ થઈ ફરે છે. ૨

સ્ત્રીના પતિ પ્રત્યેના ધર્મ.

આ સંસારમાં મનુષ્ય મંત્રને પેતાની જીંદગીનું
 ખરું સુખ તે પરસ્પરની પ્રીતીનુંજ છે તેમ સ્ત્રી પુરુષનું
 બ્યવહારીક સુખ પણ તેમના સાચા સ્નેહ પર આધાર રા
 ખે છે તે લગ્ન થએલાં એવાં સ્ત્રી પુરુષોએ બાણકુંડે
 આપણે આ સંસારમાં જીંદગી સુખ મેળવવા જેની સા
 થે ધરમ શાસ્ત્રની બંધાણી બીએ, જેને આપણે પેતા
 નો ખરો મિત્ર ગણીને સેંકડો માણસની સાનિધ્ય તેનો
 પક્ષો પકડ્યો છે, (હાથ મેળવ્યો છે.) અને આપણાં મા
 બાપ ભાઈ ભાંડું વગેરે બચપણનાં સગાંની પ્રીતિ વિષા
 કે પાડીને કોઈ જીદાજ હેતુ માટે મિત્ર સાથે જીંદગી
 ના સંબંધની ગાંઠ બાંધી છે, તે મિત્રની પવિત્ર પ્રીતી
 આપણે શી રીતે મેળવવી? તે માટે કેવાં કેવાં કામ કર
 વાં? અને તે આખર સુધી નિભાવવા માટે આપણે કે
 વાં ડા'પણુ કેવી મતુરાઈ અને કેવા શુશુનો ઉપયોગ કર
 રવો? એ સમજવાની દરેક સ્ત્રી પુરુષની સુખ્ય ફરજ
 છે. — ધરમ વિરેચન — લગ્ન થએલી એવી સ્ત્રીએ બાણ

જીવું જે આપણે જે પુરુષ સાથે સંસાર સંબંધ જોડાયે
 છે. તેજ પુરુષ મારો પરમ હ/દ છે, તેજ મારો સુખ
 દાતા, અને તેજ મારો આરો મિત્ર છે. પછી તેનામાં
 ગમે તેટલા દુરશુભ હોય, તોપણ એ પવિત્ર ભાવ મન
 થી વિસારે પાડવો નહીં. પણ અહોનિશ પતિના ધરમ ક
 રમમાં તઈયાર રહેવું જોઈએ. પતિવ્રત એ સ્વામિ પ્રત્યે
 ના ધરમોમાં સ્ત્રીને એક મુખ્ય ધરમ છે. એ ધરમ આ
 ચરવામાં સ્ત્રીએ ઘણી સંતુકાઈ, ઘણા વિવેક, અને બ
 હી ધીરજ રાખવાની છે. પોતાનો ઘર વ્યવહાર સરખ
 અને આ ખાદ સ્થિતીમાં ચક્રવર્તી માટે સ્ત્રી મિત્રને એ
 ધરમ પાળવાનો મુખ્ય અગત્ય છે. કેમકે ધર સંસારનું રાજ્ય
 ચલાવવામાં પુરુષ મિત્રને તેનું પ્રધાન પદ મળેલું હોય છે.
 એટલે કે પુરુષ તે રાજા છે અને સ્ત્રી એ તેનો પ્રધાન
 છે. જેમ પ્રધાનને રાજાની પ્રીતી મેળવીને તેને રાજ્ય કા
 ન્યમાં સારી સલાહ આપવી જોઈએ. તેમ ઘરના સ્ત્રી
 પ્રધાને પોતાના પતિ રાયની ધરમ પ્રીતિ મેળવીને વ્યવ
 હારની ગુંચવાડા ભરેલી રાજ્ય વ્યવસ્થા ચલાવવામાં તે
 ને યોગ્ય મદદ કરવી જોઈએ. અને તેમ કરવાની યોગ્ય
 તા તેણે સંપાદન કરવી જોઈએ. સ્ત્રીને એ યોગ્યતા મેળ
 વવા ખરો મારગ તે પતિવ્રતપણું છે. માટે સ્ત્રી મિત્રે પો
 તાના પતિની વિનય ભાવ વડે પ્રિતિ મેળવવી, તેની આ
 મા પ્રમાણે વરતવું, તેની ઇચ્છાને અનુસરીને ચાલવું,

તેની માન મર્યાદા રાખવી, તેને પડતા દુઃખમાં ભાગ લેવો, એટલે કે પતિના દુઃખથી દિલગીર થઈને તે ટાળવાનો જનતો ઉપાય કરવો. તેના ચુસ્કાને તાપ્ત થઈને રહેવું. એટલે કે તે સહન કરવો. અને તેની દરરોજ ખરા દિલથી સેવા કરવી—આ ફરજ સાથે ખાંજી બાણી કરતો સ્વભાવીક રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તે પણ દરેક સ્ત્રી વરગ તો પાળવાની છે. તેણે પતિના વડિલ પીતા માતા, અને લાઈઝાની ઘટતી આગામ્ય રાખવી. પતિના મિત્રો તે પોતાના મિત્ર જાણુવા, અને પતિના શત્રુ તે પોતાના શત્રુ સમજવા. સ્ત્રી મિત્રે આ ફરજને જો પાળવી તે પતિની એકયતા મેળવવા માટેજ છે. કેમકે પતિ અને પતિની એ એક રૂપ છે. માટે સ્ત્રીએ પોતામાં અને પતિનામાં કંઈ અંત્રાય સમજવો નહીં. કારણ કે લગ્ન થયું ત્યારથીજ તે અંત્રાય તો તેણે ટાળી દીધેલો છે. (ચોરીમાં ખાળી નાંખ્યો છે.) અને જોડાઈને એક રૂપ થયાં છે. માટે સ્ત્રીએ પોતાની લગ્ન ગાંઠનો એવો ચુક હેતુ સમજીને પોતાના ધરમ કાર્યમાં લાગુ રહેવું જોઈએ. તેણે પોતાના પતિનો વક્કર થઈ એવાં આચરણ કદી આચરવાં નહીં. પતિનું મહત્વ ઘટાડવું કે વધારવું એ કેટલોક ફરજને તેને હાથ રહેવું હોય છે માટે સ્ત્રી એ સદા ચરણથી માલીને જેમ તેની મર્યાદા કે આપ રૂ વધે અને પોતાના ઘરનો ઘરામાર સારી રીતે નભે એવા ઉપાયો યોજવામાં તેણે પતિને ઘટતી મદદ કર

જોઈએ. — “તદગુણ” — એ સ્ત્રીનો શણગાર છે. માટે
 તે આણપણ વડે સ્ત્રીએ પોતાનું આંગ શોભાવવું જોઈ
 એ. અને તે શુણ વડે પતિને વશ કરવો જોઈએ.
 દુરગુણ — એ સ્ત્રીનો કદો શત્રુ છે. માટે તે રીપુને પો
 તાના શિયળવત વડે વિદારી વીજથી થવું જોઈએ. મ
 તલખ કે સ્ત્રીએ દુર્ગુણ આચરવા નહીં કેમકે તેથી
 હિંસ્રિય થઈ મનને પાપનાં કામ કરવા ઉશ્કેરે છે. વ
 જી ક્રોધ — એ શત્રુને પણ સ્ત્રીએ છતવો જોઈએ. મ
 તલખ કે પતિના ગમે તેવા ત્રાસથી પણ તેના સામો
 એક અક્ષર પણ ખોલવો બ્યાજળી નથી. એ શત્રુને છ
 તવથી તેનો પતિ હુકમ ગુભરતો આટકશે. રૂપમોહ —
 એ પણ એક સ્ત્રીનો રિપુ બાણવો. કેટલીએક સ્ત્રીઓ
 તેને આધીન હોઈ પતિના પવિત્ર પ્રેમને તરછોડીને દે
 ઇ હુદાજ સોખતીની તરફથી પકડે છે. પણ એજ
 રૂપ એની પાસે નિંદીત કામ કરાવી દુઃખમાં નાખે છે,
 અને આખરે પસ્તાવું પડે છે. માટે સ્ત્રી મિત્રે એ શ
 ત્રુને વસ્ય થવું એ પણ તેના પવિત્ર સંબંધને મોટું ક
 લંક ખેસાડનાર છે. સ્ત્રીએ “ગંભીર, શુણી અને ધિરજ
 વાન થવું જોઈએ.” મંજીરાઈ થી તેનો ભાર બાજ વ
 યે છે તથા દુનીયામાં તેનાં વખાણ થાય છે. બપહા
 ય પડતાં દુઃખ તેણે ધિરજ પકડવી જોઈએ. અને પતિને
 પણ તેનો સુદર ધાખણ બતાવી સુખી કરવો જોઈએ. અધી

રાખવાથી પતી પ્રેમને ધોડા લાગે છે. અને તથી સં
 સાર કંટાળા જેવો લાગશે. વસ્તુ વેહેતોને લાગી, એ પ
 થુ સ્ત્રીનો એક ઉદાર સદયુક્ત કહેવાય. પોતાના પતિ
 થી કોઈ પણ વાત યુક્ત કે છાની રાખવી નહીં. વિવિ
 ત વાત પણ સાચી કહેવાનો સ્વભાવ રાખવો તે
 થી પતિનો વિશ્વાસ મેળવી શકે છે અને સુખી થાય છે
 હઠીલાઈ અને સાહોસ પળું—એ મોટા દુર્ગુણ પથુ
 સ્ત્રીએ તજવા જોઈએ. કેમકે પોતાના ધરની યોગ્યતા
 નો તેને વિચાર કરવાનો છે. છતાં, લુગડાં બહેણાં કે
 ખીચ મન પસંદ ચીજ મેળવવા માટે તેણે હડીલાઈ પ
 કડવી એ પોતાના પતિને નાહક દુઃખવાળું કહેવાય. વળી
 તે દુર્ગુણ આચરવાથી તેના પ્રધાન પદને કલંક લાગે છે.
 સ્ત્રીએ સાદસપણું રાખવું એ પણ અતી નિર્દય કામ
 છે. તેવા આચરણથી તેમને ઘણો પસ્તાવો થાય છે.
 અટકલાવણ—એ દુર્ગુણ પણ સ્ત્રીએ તજવાનો
 છે. કેમકે તેવા આચરણથી તે પોતાની તથા પતિની
 જાતાઈ ખોઈ ખેસે છે. અને દુનીઆમાં હલકાં પડી
 માન ખટ થાય છે. મૂર્ખતા—એ પણ ખરાબ ગુણ સ્ત્રી
 મીતને તજવાનો છે. એમાં પર પુરૂષથી નિર્લજ વાત કે
 રી હાસ્ય કરવું, નીચ માણસની સોખત કરવી. અને મા
 રી સાંભળેલી વાત ખીજને કહેવી વગેરેનો સમાસ થાય
 છે, તે સ્ત્રી મિત્રને એ દુરુચ્છ પથુ મોટી ખરાબી કર

(૩૫)

નારા છે. કેમકે પર પુરૂષથી નિર્લજ્જ વાતનું હાસ્ય, એ
 પતિવ્રતને બાગ કરનારું સાધન થયું. અને તેવા સતત
 અભ્યાસથી તે મહા પાપમાં ફસાય છે. માટે દરેક સ્ત્રી
 માત્રે પર પુરૂષથી હાસ્ય વિનોદ મર્ણ્યંગતે પણ કરવું નહીં.
 તેણે તો પોતાનો પતિ એજ કામદેવનો અવતાર મ્હ
 નીને તેની સાથેજ હસવું, રમવું, અને આનંદ માણ
 વાનો છે. કદાપી પતી મુર્ખ હોય તોપણ તેને પંડિત
 માનીને તેની પુખ્ત કરવાની છે—કદી પતિ કુરૂપ હોય,
 તોપણ તેને રૂપાળો માનીને તેના પવિત્ર શેષમાં તેણે
 હાજર રહેવું જોઈએ. નીચ સોંબત—એ પણ સ્ત્રીની
 નિતીમાં ખીચાડ કરનારો થતું છે, માટે સ્ત્રીએ તેથી સો
 ખતથી દુર ખસવું જોઈએ. તેણે કહેલ, સદાયરશ્મી,
 અને વૃદ્ધ જનેનો સમાગમ રાખવો, કે જેથી તેવાં
 સજ્જનો તેને સદયુષ્ય શિક્ષા આપશે, અને તે વડે તે
 ની નિતીમાં વધારો થશે. એકની ગુણ વાત બીજા
 ને કહેવી, એ દુરાચરણ સ્ત્રીએ જલદી તજવું જોઈએ.
 કેમકે તેથી દુનીયાં તેનો વિશ્વાસ કરતી નથી. અને
 પોતાના ઘરનું માન મુશ્કેલ ખોઈ બેસે છે. આખરે
 તેની સ્ત્રી વર્તણૂકથી તેના પતિને તે અજખામણી થાયછે.
 તથા ખીજાં સગાં સખથી તેના તરફ પણ પ્યારથી જોતા ન
 થી. આહાર અને વિહાર, એ બે સ્વભાવીક નિયમજનું
 સ્ત્રીએ નિયમીત રહેવું જોઈએ. એટલે કે એ બે નિય

મ તેણે અર્પાદથી પ્રાણવા જ્ઞેઝ્ઞ, અને ઝેરી ટેવ તેણે
 ને માવશથી શિખવાની જરૂર છે. અતિ નિહા. ઝ
 સ્ત્રીના બધા સદ્ગુણને ઢાંડી દેનારો મહા દુર્ગુણ. કહેવા
 ૫. તો તે દુર્ગુણ તેણે તજવો જ્ઞેઝ્ઞ. ક્રમકે અધોરી
 પ્રાણુ, એ સ્ત્રીના સુખ નામને બહો લગાડનાર, રોગ ઉ
 ત્તમ કરનાર, અને સુખનો નાશ કરનાર, ફર કરવત
 છે. જૂઠા વહેમ. એ પણ સ્ત્રીની અમંગતાની એક છાં
 તિ છે, એ છાન્તિ પણ તેમને શૂનું સમાન પીડા કરે છે.
 માટે સ્ત્રી મિત્રે નિતી દુશ્મન થઈને એવી નાહક પીડા
 થી મુક્ત થવું જ્ઞેઝ્ઞ, એન નડી કરેતો એ શૂનું તેમ
 ને વધારે પીડા કરશે. અને સુધરેલ જા પર્ગમ્મ ધણી
 હાંસી કરાવશે. અનાચાર એ સ્ત્રીઓની નીતીનાં બીમા
 ડ કરી પાપમાં અંપડાવે એવો મોટો દુર્ગુણ છે. માટે
 સ્ત્રી મિત્રે પોતાનો રત્નધર્મ સાચવવા માટે, તથા પવિત્ર
 થઈને ધર્મર પ્રિય થવા માટે, અને પોતાના ઘરની પ્રતિ
 શ્ઠા વધારવા સાર તેમણે એ દુર્ગુણનાં અપવિત્ર પગલાં
 ટાળવાં જ્ઞેઝ્ઞ. એટલે કે પોતાના ધર્મ મુજબ આચાર
 વિચાર પાળીને તેમણે તે દુર્ગુણનો નાશ કરવો જ્ઞેઝ્ઞ!
 વળી દોઢ સ્ત્રી મિત્ર પાવલતા, લાજ, વિરેક, શમા, સ
 માનતા, અંમજાઈ, અવસોકન, પરોપકાર પ્રતિ, અને ધ
 મ્મરપ્રેમ, એ મહત સદ્ગુણો પ્રાણવાના છે. પાવેન્નતા, એ
 નો ખરો અર્થ પોતાનું અંતઃકર્ણ હૃદય રાખવું તે

એટલે કે સ્ત્રીએ પતિપ્રત્યે નિષ્કપટપણું રાખવું. તેમ
બીજા સંબંધી જન સાથે પણ તેણે એજ રીત રાખવી
જોઈએ. ખાલી નડાવા ધોવાનો કેળ ખતાવી મનમાં પો
ણા મણ કપટ ભરું હોય, એવી સ્ત્રીને હું પવિત્ર ગણતો
નથી; પણ તેતા સદા અપવિત્ર અને પાપીજ બણવી.
લાજ, એ સ્ત્રીનો પવિત્ર સદયુણ કહેવાય. અને તે સદ
યુણ દરેક સ્ત્રીએ આમાર્યો જોઈએ. એ સદયુણ જેના
માં ન હોય તે સ્ત્રીને નિર્લજ્જ બણવો. પણ તેમણે સમ
જવું જોઈએ કે સાધનાના છેડાથી મુખ્ય સંતાડીને ખાલી
ટોંગ કરવો એ લાજ કંઈ વાસ્તવિક ગણાય નહીં. ખ
રી લાજ તો તેજ કે પોતાની કુળ મર્યાદાનો પવિત્ર ટેક
રાખીને જે સ્ત્રી દુર્ગુણથી દુર રહેછે; તેનેજ લાજવાળી,
શરમવાળી, તે મર્યાદાવાળી બણવી. માટે સ્ત્રી મિત્રે સદ
યુણી થવું, એજ તેમને શોભા આપનાર સાધન છે.
વિવેક, એ સદયુણ સ્ત્રીને શોભા વધારનારો અને ઇ
ચ્છીત કુળ આપનારો છે. તેના તડે તે પોતાના ભરથા
રની અમળ પ્રીતી મેળવી શકે છે. વ્યવહારમાં વિવેકી
સ્ત્રીનાં વખાણ થાય છે. અને સ્ત્રી મિત્ર એ સદયુણના
પ્રતાપે બીજા ઘણા સદયુણ મેળવી શકે છે. ચંચળાઈ,
એ સ્ત્રી મિત્રની વ્યવહારિક કામગીરી મદદગાર બહેન પ
ણી છે. એ સહીઅરની સોખત તેને ઘણી સખદ અને
શોભા આપનારી છે. દુનીઆમાં મંમળ સ્ત્રીનાં વખાણ

થાય છે, અને પતિને તે પ્યારી હોયડે. પણ યાદ રા
 ખવું કે તેણે એ બિનપણીને નિર્લજ્જ કામ બતાવ્યું
 તો તેના પુરા ભોગ મળશે કારણકે નિર્લજ્જ કામમાં ચં
 મળાઈ વાપરવાથી ઉલટી પર્થ હાળી થઈને પાપમાં પ
 ડાયે. માટે સ્ત્રી મિત્રે સદગુણ આચરવામાં તે સહીયરની
 મદદ લેવી તેજ ઉત્તમ અને સુખ કરતા છે સમાનતા,
 આ સમજ ધણી ગંભીર અને ગુણવાળી છે. સ્ત્રી મિ
 ત્રે એવી રૂડી સમજણ જરૂર કરીને રાખવી જોઈએ.
 કેમકે તેથી તમા મદ, જર મદ, અને બળ મદ, એ મહા
 દુર્ગુણો દખાઈ જાય છે. અને સઘળી મનુષ્યોની એકથ
 તા સમજવામાં આવે છે. તથા શત્રુતાનો નાશ થઈને
 મિત્રતા વધે છે. યાન ખીસી નીકળે છે, ને તેથી ગંભીર
 તા વધે છે. તથા ધૈર્ય ઉપરની શ્રદ્ધા વધે છે. અથ
 વ કૌકન, આ રૂડી ટેવ દરેક સ્ત્રી મિત્રે રાખવી જોઈએ.
 કેમકે તેથી મનની શંકા દુર થાય છે; અને ખરું શું
 છે તે સમજી શકાય છે. તેમને ઘરની વ્યવસ્થા રાખવા
 માં એ ટેવ ધણી મદદગાર ધઈ પડે છે. કેટલીક સ્ત્રી
 એ બુતાદિક મહીન વાતોના બહેમમાં કુટાય છે. તેઓ
 જો આ રૂડી સમજનો ઉપયોગ કરીને ખરો તપાસ કર
 તી હોયતો તેમની શંકાને ઝટ દુર કરી શકે. એવા તે
 પ્રતાપી સદગુણ છે. પરોપકાર વ્રતી, આ મહાન, સદક
 વ્ય સ્ત્રી મિત્રે અવશ્ય કરીને રાખવો જોઈએ. કેમકે તે

થી તેમનું કલ્યાણ થાય છે. દુઃખિઆના દુઃખથી રિલ
 મીર થવું, અને તેનું દુઃખ ટાળવા ખનતી મદદ કરવી.
 એજ તેના મુખ્ય અર્થ છે. હશ્વરપ્રેમ. આ સર્વોત્તમ સ
 દ્યુણુ દરેક સ્ત્રી મિત્રે રાખવા લાયક છે, તેથી પતિ પ્રે
 મ વધે છે. તેણે કર્તાને આજખવો, તેના અદ્ભુત કા
 મને જાણવાં, અને તેની અનંત શક્તિને પિછાનવી,
 એ તેમની મુખ્ય ફરજ છે. વળી તેની ન્યાયી અને પ
 પિત વર્તણુકનો તોલ ખાંધીને તેનું પોતાના મનમાં નિ
 રંતર સ્મરણ કરવું, અને કરેલા પાપની ક્ષમાં માગવી
 તથા તેનો ભય રાખીને પાપના કામથી અલગ રહેવું,
 વગેરે ઉત્તમ ફરજો મહા એ માહા સદ્યુણુ એ શીખવે છે.
 સર્વ સદ્યુણુનું તે મુળ છે, સર્વ જ્ઞાનનું તે ખીજ છે, અ
 ને સ્વર્ધર્મ શ્રદ્ધાનું એ પવિત્ર મથક છે, માટે હશ્વર પ્રે
 મ એ સઘળાં સ્ત્રી માત્રે એ પેઠેકે નમરે રાખવો જોઈ
 એ. મોટું મન, આ રૂડો સદ્યુણુ દરેક સ્ત્રી મીલડી એ
 ભા અને પ્રતિષ્ઠા વધારનારો મહાન સદ્યુણુ કહેવાય, કે
 મહે તેથી પોતાનું અંચળ મન તે કખજે રાખી શકે, કે
 હનું પડાવી લેવાનું ભય નજર પડ શકતી નથી. અને
 સ્વર્ધર્મ નિષ્ઠા વધે છે. મોટા મનવાળી સ્ત્રી દુનિયામાં વ
 ખાણને પાત્ર થાય છે. કેમકે તે પોતાના ઝીસખાનો ચ
 લ્લ પાય શકે છે. જે સ્ત્રીનું મન મોટું નથી તે સ્ત્રી શા
 નના સરખી સમજાવી. કેમકે કુતરાની પેઠે તેનું અંચ

જા ચીત આમતે મ બટકતુજ રહેડે. મિથ્યાવલેશ, આ
 માટે દુરચણ સ્ત્રીનો એક રિપુ બન્યો. માટે સ્ત્રી મી
 મે તે રિપુનો જ્ઞાન શસ્ત્રવડે ધરજીવ કરવો જોઈએ. કે
 મકે ક્રોશ કાધાથી તનબળ લીણ થાયછે. અને તનબ
 બળી લીણતાથી સ્વધર્મ સચવાતા નથી. અને સ્વધર્મ
 હાનીથી બુદ્ધિ બ્રહ્મ થઈ અંત દુઃખના સાગરમાં ડૂબકું
 પડેડે.—**ધર વ્યવસ્થા**—સ્ત્રી મીત્રોએ પોતાના ધરની વ્ય
 વસ્થા શી રીતે રાખવી એ સમજવાની તમની મુખ્ય ર
 રજા છે. પોતાના પતીની તે અર્ધામના છે. માટે પુરુષથી
 અર્ધા કામનો બોલે તેને ઉપાડવાનો છે. વિદ્વાનોએ તેની
 ચોગ્યતા મુજબ તેને ધરની વ્યવસ્થા કરવાનું કામ સાંપેડું
 છે; અને પુરુષને તેની ચોગ્યતા મુજબ બહારનું કામ સોં
 પેડું છે; એટલે પુરુષ પોતે વેપાર વણજ કરીને દ્રવ્ય
 પેદા કરે, અને સ્ત્રી તેના ચોગ્ય સમયથી ધર ખરચમાં વા
 પડે, અને તેના હિસાબ રાખે, એવો કાયદો છે. હવે
 એ કાયદો સ્ત્રીએ શી રીતે પાળવો એ તેણે સમજવું જો
 ઈએ. સ્ત્રીએ પોતાના ધરનું ખરચ નીલાવવામાં ધણી ક
 ર કરાર કરવી જોઈએ; એટલે કે પોતાના પતીના ખરે
 ખરસેવાનો રજેડો પૈસો તેણે ધણી સહકાષ્ઠથી વાપરવો
 જોઈએ. “દમડી દમડી કરતાં પૈસો થાયછે.” એ કહેવ
 ત હમયાં તેણે પાદ રાખવાની છે. હાલો દુસી સંભાળ
 થી બચી મુકવું તે સળી બધ નહીં કે જાણે વગેરે મા

છી તેનો બીગાડ હો નહીં, તે બાબતનું પુરતુ લક્ષ તે
 જે રાખતું જોઈએ, વળી ખોરાં કાઠામાં તેનો કુકપયોગ
 હરમ ન થાય તેમ કરવું, મતલબ કે સ્ત્રીએ ઝિંવી ખા
 રી ખાટી દાદનો સ્વાદ કાઠી નાખવો જોઈએ. “દાદ કાપી
 તેનો દેવ કોપ્યો” એ કહેવત તેણે યાદ રાખવી જોઈએ.
 હમેશાં થાક ભાજીને માટે અમુક પૈસા ખર્ચ કરવાનો નિયમ
 બાંધવો ને ઘર ખર્ચનો હિસાબ રાખી પોતાના પતિ
 ને તેથી વાકફ કરવો જોઈએ. પિતે ઉગાદ હોયતો તેને
 પૈસાનો કુકપયોગ કરવાના ગેર કાયદા બતાવીને તેની
 એકુ ટેજ છોડાવવી, અને ખાતી ઉકાંદ ન કરવાની એ
 ને ઘટીત સલાહ આપતાં રહેવી. તેણે પોતાનું ઘર આંગણું
 રાજવાળી ઝાડીને સાફ રાખવું, વળી ઘરનાં વાસણ કુ
 સાણ રામ રમિતું વગેરે ચોગ્ય સંભાળથી નિયમસર મુ
 કવાં જોઈએ. સોના રૂપાના દર દાગીના ચોગ્ય બપતાથી
 ઠેકાણે રાખવા જોઈએ, કેમકે કિંમતી ચીજ રગળતી
 મુકવાથી કાઠ વખત બંદર વગેરે પ્રાણી તેને ઘસડી જા
 પછે, તેથી ઘણું નુકસાન પાડે. સ્ત્રીએ પોતાના તથા
 પતિનાં ફાટાં કુટાં છુગડાં શીવી સંભાળવો રાખવાં જોઈ
 એ. તેણે એકા ફેર પોતાનાં છુગડાં ઘરેણાંમાં મોટી ર
 કમ પોતાના પતિ પાસે ખર્ચ કરાવવી નહીં. અથવા
 તેમ કરવામાં હા પકડવો નહીં. તેણે પોતાના પતિની
 આવક ખર્ચનો અડચટો ઠહાડીને પછી ઘર ખર્ચમાં
 ઠમી ભરતોપણું કરવું હોય તેમ કરવું. મતલબ કે

જનમારા સુધી કરજનો ભાર જેમવો ન પડે તેમ કરવું માટે તે બાબત તેણે પ્રથમથી સાંખી નજરથી વિચાર કરવો યોગ્ય છે, વરા વાજના વખતે પોતાની શક્તિ સ્વપ્નમાં અવગણી નહીં, કરણ કે જેથી પૈસાનો કુલ પયોગ થાય નહીં, સંખીત પૈસાને જમીનમાં દાટી મુકવા કરતાં તેનું વ્યાજ હપત્તી વધારે કરવો એ ઠીક છે, અને ધર્મદાનમાં નેકથી પૈસાનો સુલભયોગ કરવો એ પણ વ્યાજ કરતાં વધારે ગરજ સારું છે; એવી રીતે તેણે પોતાના ભરપાસને સજાહ આપતાં રહેવું, વળી પોતાનાં છોકરાંને ભણાવવાનાં કામમાં ઘટો વ્યથ કરવો એ પણ પૈસો મજરે પડે એમ કહેવાય. સ્ત્રી માત્રે પોતાના નવરાશના વખતમાં સ્ત્રીત્વ, ભરવા વગેરેનું કામ કરવું જોઈએ કારણ કે ઉદ્યમથી દિવસ સુખમાં નળયે, અને એક પંથને દો કાજ જેવું થાય છે. એટલે કે વખતનો સુલભયોગ થાય છે, અને એ ટકાની પ્રાપ્તિ થાય છે. કેટલી એક સ્ત્રીએ પ્રમાદિ થકેને પડી રહે છે તેમને ગધરાજ કે નરકથી જાણવી. સ્ત્રી માત્રને એમ પડી રહેવું એ ઠીક નથી, તેમને તો ધણી કરતાં ધણી શ્રીકર રાખવાની છે; ઘરમાં જગડ્યું સમર્થું સંભાળવું પોતાનાં છોકરાંની કામગીરી માવત કરવી, પરાણા પૈની ખરદાસ લેવી, સમાજ સંસ્કારમાં ભાવતાં રહેવું, વગેરે ધણી પ્રકારનું લક્ષ રાખીને તેમણે જગત રહેવું જોઈએ “કામ કર્યું તેણે કામ કર્યું” એ કહેવત તેણે સુલભી નહીં. “એટલે કે ક

(૪૩)

રસદની વખત કાઢની નિંદા બદખાઈ કે હાં કુધલી હ
રવા કરતાં સારાં નિતિનાં પુસ્તકો વાંચવામાં વખત આ
ખવો એ તેમને ઘણો લાભ આપનાર થશે. સગાં સહ
દરનાં બાવતાં રહેવાને માટે તથા આડોસી પાડોશીની
પ્રીતી જાળવવા માટે, તેમજી અડી ઓપટીએ તેણે ધટતી
મદદ કરવી જોઈએ. એકંદરે આ ધર્મ બલ્લવવામાં જી
મિત્રને ઘણું ડહાપણ, ઘણી ચતુરાઈ અને ઘણું વિવે
ક રાખવાનો છે. અને તેમ વર્તવાથી તે આ ધંસારમાં
મહા સુખ પામશે.

વસંત તિલકા વ્રત.

શ્રી મિત્ર સર્વ સમજે સતિના સુધર્મો,
બકિત કરી પતિ તણી તજવા અધર્મો;
હે સાર એજ સુખનો સમજી ગ્રહારે,
વિચારથી વરતિને વરને વરારે?

સુંદરી સુબોધ.

૫૬.

રાગ અમમ હ્રદયસી.

(ઓપવજી સંદેશો કહેજે યામને. એ રાગ.)

પ્રેમ પતિ પદ પુજે તે તો પદ્મિની,

(૨૬.)

સ્થામા ખીજી શંખિનિગી સરદારજે;
 જગમાં નીતી પ્રભુની માનીતી સદા,
 બધ જીવતિ જગ જીતી તે ધર નારજે. પ્રેમ ૧
 અસસિ અપ્પજા આગા ઝોલધે નહીં,
 અસીલ આચઃણે નવ અર્પે ચિત્તજે;
 નિર્ધન તેજે દુષિત મનની માનિની,
 નિર્મળ મન વનિતાનું અવિચળ ચિત્તજે. પ્રેમ ૨
 તે ખરી અપ્પજા જેને નવ વળગે બહા,
 બહા બહા બડપણ જેને મન બીલજે;
 ભગવત સય ભર્તાને બાળે બામિની,
 કેવળ કંથ કદમમાં તે દે દીલજે. પ્રેમ ૩
 અંતર અચળ થયું તો તે અપ્પજા નથી,
 સપ્પજા તે સંહારે સર્વ વિકારજે;
 શુર સમી શિર દુર ધરી ન દિસે ડર,
 ધીજ જતાં દિલ તુચ્છ ગણે સંસારજે. પ્રેમ ૪
 ચતુરા તેજે ચતુરપણુ સુકે નહીં,
 અવર પુરુષ નિરખી નવ આતુર થાયજે;
 શ્વાત-બગિનિ-લાવ તજીને ન ભમે કહી,
 તે બામિનિથી બવ નવ કેમ તરાયજે. પ્રેમ ૫
 વામા તેજે કામ તણા વામાં કહી,
 કેક તજી પરવશ પડિને ન તણાયજે;
 કામનિ સાથે સામા થામાં ના હટે,
 પિંડ પડે પણ પુંચ્છિમાં ન મણાયજે. પ્રેમ ૬

(૪૫)

પ્રાનિનિ તે જે માન શિયળનું સામવે,
 જ્ઞાન અવર તો મર્યાદા કેરૂં તાનજે;
 નિરખે ન અવર નર પર નજર ઠરાવિને,
 કદિએ કુટિલ કથનમાં નવ દે કાનજે. પ્રેમ ૭
 બામિની તે જે મિથ્યા ભાભા ભાંગીને,
 ભજે સદા શુભ ભાવે નિજ ભરથારજે;
 ખંડે સહ પાખંડ ન મડે મંત્રમાં,
 સાચો મંત્ર સ્વપતિનો નામોશ્ચારજે. પ્રેમ ૮
 ધન સંગે જેમ ગગન નિમે વસિ વીજળી,
 અન્યથા રહિ અજગી નવ રાખે સંગજે;
 ત્યમ સાચી સુંદરી તો પતિ પ્રાપ્તે વસે,
 અવરથિ રાખે અજગાં અંતર અંગજે. પ્રેમ ૯
 પ્રાણ છુટે પણ નવ છુટે નિજ નાયથી,
 પ્રણ કદિ છુટે તો કરિ ભુતજ ભંગજે;
 વિજળી માફક જય શમી પાતાળમાં,
 પ્રણ પર સંગે રજ ન લગડે રંગજે. પ્રેમ ૧૦
 પતિ સંગે સતિ તો સંપત્તિ વિપત્તિમાં,
 વસિને માને ઈંદ્ર ભુવન સમ ભોગજે;
 વિભવ મહી નવ વનિતા વાલમને તજે,
 રોગ મહે પણ ન મહે નાય વિયોગજે. પ્રેમ ૧૧
 જગદમ્યા જેવી તે જે સતિ સુંદરી,
 નિજ પતિ પદમાં તન મન જેનું લીનજે;
 સમૃદ્ધિ સિદ્ધિ સો પ્રેમધા પદે,

તે વંધાને વઢે દીન નમીનજે,

પ્રેમ ૧૨

[સ્વરૂથ વલ્લભ.]

॥ સ્ત્રી પ્રતે પતિના ધર્મ ॥

સ્ત્રીના પતિએ પેતાના સ્ત્રીમિત્ર સાથે કેવા આ
મરણોથી વર્તિને આ દુનિયાની મુસાફરીનું વ્યવહારીક ના
વ વગર અડગણે સંસાર સાગરમાં ખેડીને સહીસલામત
કિનારે પોહોયાડવું જોઈએ. તે ખાળતનો મુખ્ય સારાં
સ શાંતનાર મિત્રોની હજીર મુકુ છું.—આપણે આગળ
જણાવી ગયા કે સ્ત્રી એ પુરુષનો જીવંતી પર્યંતનો
સોખતી છે; એટલે કે મરણ પર્યંત તેને તે મિત્રની
સોખતમાં રહેવાનું છે. તેની સાથે તેને આ દુનિયાના
નાના પ્રકારના હુખ દુઃખને ભોગ ભોગવવાનો છે. અ
ને તેની સાથેજ તેને પાપ કે પુણ્યને રસ્તે ચડવાનું છે.
તો એવા સ્ત્રી મિત્રની સાથે પ્રિતીની પવિત્ર ગાંઠ સ્ત્રી
રીતે ખાંચવી, કે તે આખર સુધી છુટી ન થકે? એ સ
મજાકું ત થળકું એ સ્ત્રીના પતિનો મુખ્ય ધર્મ છે.
પ્રેમ આ એક સ્ત્રીની પ્રિતી સંપાદન કરવાનો મુખ્ય ર
સ્તો છે. પુરુષે પોતાની સ્ત્રી ઉપર સંપુરણ માયા રાખ
વો જોઈએ, તેના ઉપર અશાવ રાખવો નહી. કેમકે તે
શી પરસ્પર કટાક્ષ ઉત્પન્ન થઈ નિજતામાં વિશ્વ ઉપજે છે

માટે. દયા અને ક્ષમા આ બે મોટા સદ્ગુણો પતિએ
 પત્નિ પ્રતે પાળવાના છે. સ્ત્રીની તકસિરને માટે તેણે એ
 બે સદ્ગુણ કામે લગાડવા જોઈએ; એટલે કે તે તને
 આધિન હોઈ કદાપિ ભૂલે ચૂકે ચુંદો કરી બંધ તો તે
 બાબતમાં પતિએ મોઢું મન રાખવું. તેમ કરવાથી તે
 સ્ત્રીમિત્રનો પુરો પ્યાર મેળવી શકે છે. પણ સંભાળવું
 જોઈએ કે એવા સતત અબ્યાસથી વધારે ચુંદા કરી
 સ્ત્રીમિત્ર દુરાચરણી થઈ બંધ નહી. તેની ઘણી તકશીર
 ને માટે બંધ અને માયાનો ઉપાય કામ લગાડવો જોઈએ
 એમ કરવાથી સ્ત્રીમિત્ર ચુંદા કરતી અટકશે. અને તે
 નો બંધ માનીને સદાચરણે ચાલશે. **ઉત્સાદ** એ પવિત્ર
 સદ્ગુણ સ્ત્રીના પતિએ પાળવાનો છે. પોતાની સ્ત્રીનું
 દુઃખ દાખલમાં તેનું સુખ શોભા વધારવામાં અને તે
 ના મનના ફેડ પુરા પાડવામાં પુરૂષ મિત્રે એ સદ્ગુણો
 નો ઉપયોગ કરવાનો છે. તેમ કરવાથી તે સ્ત્રીની મિત્ર
 તા બળવી શકે છે. ઉદ્યોગ મેળવી શકે છે. અને સ
 ખી થાય છે. **લોભ્યું પાઠ્યું** એ મોટો સદ્ગુણ પુરૂષ મી
 ત્રની મહાન આટાઈને ઈજ્જતમાં વધારો કરનારો છે. પો
 તાની સ્ત્રી પ્રત્યે તેણે એ સદ્ગુણ હંમેશાં રાખવો જોઈ
 એ કેમકે જાદ્યું અપોદ્યું કરવાથી સ્ત્રી તેનો વિશ્વાસ
 રાખી શકતી નથી અને વખતે હુકમની અવગા કરે છે,
 અને જગતમાં તેનો ભાર જોજી પડી શકતો નથી, મા
 ટે પુરૂષ મિત્રે ચાહતા સુધી વચને બંધાવું નહી, અને

ખંધાયા તો તે પાળવું જોઈએ.—સલાહ ભેટી આ સદ્ય
 બધું પણ પુરૂષમિત્રે પોતાની સ્ત્રી પ્રત્યે પાળવાનો છે કેમ
 કે તેથી પત્નિ પ્રેમમાં વધારો થાય છે અને વ્યવહારીક
 કેટલીક અડચણો તે ટાળી શકે છે. માટે સંસાર દુન્યવ
 હારમાં જે જે કામમાં તેને સ્ત્રીની સલાહ લેવાની જરૂર
 રહેય તે તે પ્રસંગે તેની પવિત્ર સલાહ પુરૂષ મિત્રે લે
 વી જોઈએ જો તેમ નહી કરે તો વખતે પસ્તાવું પડ
 એ. અને સ્ત્રી મિત્રની પોતા મરની અરબીનું દુઃખ ખ
 મવું પડશે. સમતા એ મહા સદ્યુણ પુરૂષ મિત્રે જરૂર
 કરીને પાળવો જોઈએ એટલે કે તેણે પોતાના સ્ત્રી
 મિત્રને છેક તુચ્છ ગણી ન કાઢતાં પોતાની ખરેખરીના
 દરજ્જામાં ગણવો જોઈએ. કારણ કે એન માનવાથી તે
 પોતાનો ધરમ ખરેખર રીતે પાળી શકે છે. પુરૂષ મિત્રાજ
 આ સદ્યુણ ધણે બ્રેષ્ટ છે. પુરૂષ મિત્રે પોતાની સ્ત્રી
 પ્રત્યે એ સદ્યુણ આચરવાનો છે, એટલે કે સ્ત્રી સાથે
 તેણે એવો સ્તબ્ધ રાખવો. કેમકે તેથી દીવસ આનંદ
 માં ને હાજમાં જનવે, પરસ્પર પ્રેમ વધે છે અને લોકમાં
 તેમનાં વખાણ થાય છે. રંજકવૃત્તિ આ સ્ત્રીનું મન હ
 રણ કરવાનું પવિત્ર સાધન છે. પુરૂષ મિત્રે એ સદ્યુણ
 વડે પોતાની સ્ત્રીને વશ કરવી જોઈએ એટલે કે તેના
 પોતા પ્રત્યેના મનોભાવ પુરા કરીને તે હમેશાં સુશી ર
 કે તેમ કરવું. પણ પુરૂષ સ્ત્રીના તુચ્છ મનોભાવને તા-

એ થવું નહીં. એ તણે આ ધરમ આચરતા પેહેલાં જ
 ખ યાદ રાખવું જોઈએ. સ્ત્રી પારિક્ષા, એ મોટો સદગુ
 ણ પુરૂષની સત્કિર્તિ વધારનારો છે, તણે એ સદગુણ
 વડે પોતાના સ્ત્રી મિત્રની પરિક્ષા કરવી જોઈએ. એટલે
 કે સ્ત્રીની વરતાણુક કે રીત ભાતનો તપાસ કરવાની
 તણે દેવ રાખવી. તેમ કરવાથી તને ઘણો લાભ થશે.—
 એક તો એ કે સ્ત્રીની અયોગ્ય વરતાણુક તે સુધારી શ
 કશે, પોતાપર પડતા દુઃખનો હુમલો તે ટાળી શકશે, અ
 ને સ્વધરમ શેવા ખરોખર ખજાવી શકશે. મનનિ ગ્રહણ
 આ પુરૂષના સંસારીક અને પરલોકીક લાભ વધારનારો
 ઉત્તમ સદગુણ છે, પુરૂષ મન નિગ્રહી એટલે જોયમગુ
 ણી થવું જોઈએ. એટલે કે તેણે મન ઇન્દ્રિયોના તુચ્છ
 ભાગને વશ ન થતાં તને કબજે રાખતાં રીખવું જોઈ
 એ અને પોતાની સ્ત્રીને પણ તેવા રૂડા આચરણનો દા
 ખલો ખતાવીને સુખી કરવી જોઈએ.

દુર્ગુણ વિવેચન

વસંત તિલકા વ્રત.

સ્ત્રીમિત્ર સંગ રાવળા, ગુણ સાધવાને;
 આ ધર્મ કર્મ સમજે, સુખિયા થવાને;
 સ્ત્રીના પતિ સુખદ્ સાર, વિચારી લેજે;
 સંસારનો દુખદ ભાર, ભમાવી દેજે.

નિર્દયપણું—આ માહા દુર્ગુણ પુરુષ મિત્રને તજવાનો છે કેમકે તેણે આચરણથી તેનો ઘર સંસાર વાંઠેલો, તે ની આપણને કલંક ચોંટાડે છે, અને હેતુએ તે મહા મહા દુઃખ પામે છે માટે પુરુષ મિત્રે પોતાની સ્ત્રી ઉપર જીવન ગુજારવો કે તેના ઉપર ગળ ઉપરાંત કામનો ખેલો નાંખવો એ મોટો અધર્મ તેણે તજવો જોઈએ. કારણ કે અધ્યાત્મિક કલેશથી સાર થતું નથી પણ જીવન ધાય છે. શરણ પડવાને સંતાપવું નહીં, એ કહેવત તેણે આ દુર્ગુણ આચરતાં જીવ્ય માદ રાખવી જોઈએ.

—સાહસપણું—એ પુરુષ મિત્રનું ઘર ભંગ કરનારો મોટો દુરચણ છે માટે તે દુરચણ તેણે તજવો જોઈએ. કેટલાક પુરુષો તે દુરચણને વશ થઈને ઘણાં નિંદીત કામ આચરે છે જેમકે સ્ત્રીનો પાંક ચૂનો જોયા વગર તેને એક હાથ માર જીડ કરવા મંડી પડે છે. અથવા તેની ચ ગાળો ભાંડી તેની કુલ્લેતી કરે છે તે એમ કરવાથી ઘરમાં મિથ્યા કલેશ ઉત્પન્ન થઈને સ્ત્રી પુરુષના પરસ્પરેનું હેતુ વુઠી જાય છે અને વખત મોડું વીધા નીપ જાય માટે તેવે પ્રસંગે પુરુષ મિત્રે, અવગણન દતીએ,

તે દુરચણનો નાશ કરવો જોઈએ. **વિષયાંધ પણું**—એ મોટા રિપુને પુરુષ મિત્રે છતવો જોઈએ. એટલે કે તેણે વૃત્તે તાણે થવું નહીં, પણ આપણે તેને મન નિગ્રહ પાળી વશ કરી દેવો કેમકે તે દુરચણ આચરવાથી તન,

મન, ને ધનની ખરાબી થાય છે, પાપમાં પડાય છે અને
 અંને ગહા મહા દુઃખમાં રીપાવું પડે છે. —**ચિઢીયા**
 પણુ, એ દુરચણ પુરુષે સ્ત્રી મિત્ર પ્રત્યે રાખવો લાયક
 નથી કેમકે તેથી પુરુષની તન સંપત્તિને નુકશાન પોહી
 ચે છે. મન માપને ઘેઠો લાગે છે અને ઘરમાં મિથ્યા
 કલેશ હતન થાય છે. —જુજ જુજ ખાખતો મનપર લાવી
 ને કેટલાએક પુરુષો પોતાની સ્ત્રી ઉપર ચીડ કરે છે
 (ગુસ્સો) એ ચુસ્સો તેણે સમાવવો જોઈએ. મતલબ કે
 તેવે પ્રસંગે પુરુષે મોટું મન રાખી તે ખાખતો સુધાર
 વા માટે તેણે સ્ત્રી મિત્રને ધીમે રહીને સલાહ આપવી
 જોઈએ એજ ઉત્તમ અને સુખ કરતા છે —**ખળગમો**—
 આ નીચ દુરચણ પુરુષ મીત્રે તજવો જોઈએ. કેમકે તે
 થી સ્વધરમ સચવાય છે. પોતાને મજેલી એવી સ્ત્રી ગમે
 તો કુરુપ કે અજ્ઞાન હોય તો પણ તે ખરેખરી રંબા
 જાણવી, તેજ પશ્ચિણી, અને તેજ ગજગમની છે એમ
 માનવું, કારણ કે લગ્ન થયા પછી તે તેની અર્ધાંગના
 થએલી છે, માટે પુરુષ મિત્રે તેને પછીથી છે ન દેતાં પો
 તાનો ખરો મિત્ર ગણીને અંગીકાર કરવી જોઈએ. અ
 ને તેનાં બુઝાં આચરણ પોતાનાં સતત ઉપદેશથી તજ
 વવાં જોઈએ. વળી એવી ગમગાન પડે એડ ખાંપણવાળી
 સ્ત્રીને નિભાવી સુખી કરવી, એ મોટું કલ્યાણકારી કામ
 છે એમ જાણવું. —પુરુષ મીત્રે એ વિના ખીજ ધણુ શુ
 બચણુ પોતાની સ્ત્રી પ્રત્યે આચરવા અને દુરચણુ

(૫૨)

તજવાના છે પણ તે બધા વિવેચનનો આ લઘુ પુસ્તક
માં પુરતો સમાસ ન થવાથી આ પુસ્તકમાં તેનો સારાંશ
માત્ર લખ્યો છે તે વાંચીને સૌએ પોત પોતાનો ધર્મ સ
મજી લેવો જોઈએ. અને સમારગે મડી સુખી થવું જોઈએ.

જ્ઞાનદર્શક જીવાજી મહારાજનો

ગૃથાશ્રમ.

ઈંદ્રવિજય વૃત.

સંગ સુસંગ અભંગ કરો, મનરંગ મદી શુભ ધર્મ ધરાવે;
સંગ કુસંગ નિરાંક ધરો, સુખ દુર કરી રણમાં રખડાવે;
નય અનોપમને નિરખી, જીવરાજ ઘણી જીગતે કરી ભમ્યો;
તે નર એક સુનારિની સંગ, ભવોભવ સ્વર્ગ તજી સુખ પામ્યો. ૨

પુર્વે જીવાજી મહારાજ નામનો એક કીર્તિવાન મ
હારાજ થઈ ગયો તેનું પાટનગર, દેહગામ, કરીને હ-
તું. તે મહારાજને સત્યસિંહુ નામનો એક પવિત્ર પ્રધાન
હતો, તે તેને રાજકાજમાં સારો મદદનિષ હતો, જીવા
જી મહારાજનું લગ્ન કરવાને માટે કોઈ સારી રાજ્ય
કન્યાનો શોધ કરવા તેણે ઠામ ઠામ પોતાના પુરોહિ
તને મોકલ્યા, પણ કોઈ ઠેકાણે તેમના ચુણને મળતી
સુકન્યાનો પત્તો લાગ્યો નહી. એક વખતે રાજા અને
પ્રધાન બંને પોતાના ગૃહાલયમાં બેઠા બેઠા વિદ્યા વિનો
દતી વાતો કરે છે, તેવામાં મેડુલગી ખાહર એક કૌતક

થયું, ત એ કે કીડી હાથીને ગળી ગઈ! એવી વાત એક અનુચરે આવીને રાજા અને પ્રધાન એ બે બેઠા હતા તમને કહી, રાજા તો એ વાત સાંભળી ધણું અચરજ પામ્યો અને પોતાના પ્રધાનને કહેવા લાગ્યો કે એમ હોયજ નહીં શું? કીડી જેવું હલકું પ્રાણી હાથી જેવા મહા ન પ્રાણીને કદાપી ગળતું હશે? એતો જુહું છે. માટે એા સત્યસિંધુ; આપણા રાજમાં એવા અસતીયા માણસો જોઈએજ નહીં, એમને તો પકડીને દેશ નિકાલ કરવા જોઈએ. પ્રધાને કહ્યું; રાજા ધિરાજ, આપે કહ્યું એ સત્ય છે, પણ કદાપી તેમ બન્યું હોય તો ખિચારા અનુચરનો શો વાંક; રાજાએ કહ્યું “અહા અકલધી પીછા ના.” કે એવી અસંલવીત વાત તે ખરી પડતી હશે? પ્રધાનજી, એ અનુચરને જલદી પકડીને કેદ કરો. રાજા નો એવો હઠીલો સ્વભાવ જોઈને પેલો અનુચર તો નર મટીને તરત નારી થઈને ઉભો! (પોશાક બદલીને) તેનું વય માત્ર આર વર્ષનું હતું, તેથી તેના મુખ ઉપર ખાજ પાજાની નીર્દાશતા તાજી માલમ પડતી, તે ખાજા રાજાને કહેવા લાગી કે એા દયાળું અને સત્યદિલના મહારાજા, આપજે અનુચર ઉપર ગુસ્સે થયા છો તે ગુસ્સો છોડી દો, કેમકે તેની વાત સાચી છે અને તે મન પણ નજરે ભાજયું છે. રાજા આથી તો બેવડો વીશમય થયો, અને વિચારવા લાગ્યો જે પેલો પુરુષ ક્યાં ગયો. અને આ ખાજા તે ક્યાંથી આવીને ઉભી! એવામાં સત્ય સિં

(૫૪)

પુત્રી નજર પોતાની પુત્રીપર જવાથી તેણે તેને પોતાની
પાસે બોલાવી અને આસન આપી બેસાડી. પછી રાજ
એ પ્રધાનને પુછ્યું કે આ કોણ છે! સત્યસિંહુ' કહે
એ મારી પુત્રી છે સાહેબ, આપ એના કરતુકનો તોલ જ
રાખ્ખર કાઢી શક્યા નથી માટેજ આપના મનને એટલી
બધી વિશ્વસતા પેશી ગઇ છે, આપ હવે તેને પુછશો તો
પડેલી બાંતી ઝટ દુર થશે. રાજએ પ્રધાન પુત્રીને સભ્ય
તાથી પુછ્યું કે, પેલો વિચીત્ર વાત લાવનારો અનુચર ક્યા
સંટકી ગયો! અને તમે તેની વાતને શી રીતે કબ્જ
કરી છો! પ્રધાન પુત્રીએ જવાબ આપ્યો કે મરારાજ
આજે કેટલાક નિરાશ્રિત અને અપંગ માણસો વખા
ના માર્યા અહીં આવી મડ્યા છે, એવી વાત મારી મા
તા સત્યવતિને કાને પડવાથી તેણે મેહેનના અનુચરો
ને બોલવાની આજ્ઞા કરી કે, આપણા શહેરમાં જ્યાં
નિરાશ્રિત અને અપંગ માણસો દુઃખથી રીપાતાં હો
ય, તેમને યોગ્ય સંભાળથી આપણા ધર્માલયમાં તેડી
લાવો. અનુચરને એવી આજ્ઞા થતાં તે ત્યાં ગયા છે,
ને એ નિરાશ્રિતોની સંભાળ તથા પોષણની ઘટ્ટી
વ્યવસ્થા કરવામાં મારા પિતાજીની ધણી જરૂર હોવાથી
હું મારા પોશાગ ઉપર અનુચરનો પોશાક પેહેરીને તે
મને તેડવા સારું અહીં આવી છું. માર્ગમાં આવતાં આ
ના મેહેલ પાસેની મજ શાળામાં એક ઉન્નત હાથી મ
માં હાંધણો થઇને તોફાન કરવા લાગેલો જો બેસો, તે

(૫૫)

ને ખાંધેલી સાંકળો પણ તેણે તોડી નાખી, અને ઘણા માણસો પોતાની છંદના સપાટાથી જમીન સાથે પછડતા નાખ્યા; જેથી લોકમાં નાસા નાસ થઈ રહી, અને હું વેગળે રહીને બધે નાસ તપાસ જોવા લાગી, એટલામાં તો હાથીના આવતે લાગ સાધીને એક નાના સરખા અંકુસની અણી વડે એ મદોન્મત હાથીને કબજ કરી લીધો, આ બનાવ જોઈને હું મારા મનમાં સ્નાનંદાશ્ચર્યથી વિચાર કરતી કરતી આપના ગ્રહાલયમાં આવી છું. અહીં આવીને આપની તથા મારા પીતાજીની સાનિધિ મેં માર્ગમાં જોએલા કૌતકની વાત જાહેર કીધી છે. રાજા એ વાત સાંભળીને “કીડીએ કુંજર ગળ્યો.” એ માર્મિક કૌતુકનો હેતુ ઝટ સમજી ગયો. અને પ્રધાન પુત્રી સુમતી ખાઈના વિષેક માતુર્યથી તે મોહ પામ્યો. તથા પોતાના મન સાથે તેનેજ વરવાનો નિશ્ચય કીધો. પોતે કુંજારો હતા, અને પીતાના લાયક કોઈ રાજ્ય કન્યા હતી નહીં માટે પ્રધાને સત્યસિંહુને કહેલો નિશ્ચય જાહેર કર્યો. રાજાની એ ઇચ્છાથી પ્રધાન પોતાના મનમાં ધણો ખુશી થયો. કારણ કે તેની પ્રિય પુત્રી હજી કુવારો હતી. અને તેને લાયક વરની શોધ જડતી નહોતી માટે સત્યસિંહુએ રાજાની એ માગણી મંજૂર રાખી. અને પછી પ્રધાન પોતાની પુત્રી સાથે રાજા લઈને પોતાને ઘેર ગયો. ત્યાં જઈને પેલા નિરાશ્રિતોના કામ અંતે પોપણની યોગ્ય અવસ્થા કરી. તથા તેમને રહેવા આ

ટે સારો આશ્રમ આપ્યો. પછી પોતાની પત્નિ સત્યવ
 તીને પ્રિય પુત્રી સુમતીનો વિવાહ જીવાજી મહારાજને વે
 રે કરવાનો વિચાર જણાવ્યો. તેથી તેણે પણ ખુશી થ
 ઇને તેમ કરવાની સલાહ આપી. અને શુભ મહુરત જો
 ઇને તે બંનેનાં લગ્ન કર્યા;—એ લગ્ન થયા બાદ જી
 વાજી મહારાજનો ગ્રહસ્થાશ્રમ કુવા પ્રકારે ચાલ્યો તે
 નું વર્ણન કરતું આપણે દુરસ્ત ધારીશું. સુમતીબાઈના
 એ લગ્નથી જીવાજી મહારાજનામાં કેટલાએક ઉછાંછળા
 સ્વભાવો દુર થઈને ઠરેલતા આવી, તે બાઈ તેના હરેક
 ધર્મ કાર્યમાં તત્પર હતી. અને પોતાના પતીનાં સુ
 ખ શોધવા તથા તેને સુધારવામાં ઘણી ખંત રાખતી પ
 તીનાં ઠોર વચન તે દ્રઢતાથી સાંભળતી અને સહન ક
 રતી, પણ ધર્મથી ઉલટી રીતે પતીને તે તનાથી કોઈ
 સ્વિસ પ્રતિકુળ થતો નહીં. પતીને કોઈ આપત્તી વખતે
 તેને ધીરજથી સ્મગમ રહેતા બતાવી સુખી કરતી. તેને
 ઘરેણાં ગાંઠાંનું કર્તરીમ કુટડાપણું પસંદ નહોતું, કોઈ વ
 ખત તેનો પતી તેને હીરા મોતીના સુંદર અલંકાર પેહે
 રવાની બલામણુ કરતો, તો તેને જવાબ આપતી જે મ
 ને એવા જુદા અલંકાર પેહેરવા ગમતા નથી. અને પે
 હેરું છું તો વિદ્યા રત્ન અને યાન મોતીએ જડેલા સા
 ચા અલંકાર પેહેરું છું. આપ પણ એવા સાચા અલંકાર
 ર કોઈ ચુણીયલ સોની પાસેથી ખરીદીને પેહેરશો તો,

(૫૦)

હીરા માતી જેવા તકલાદી અને જુદા અલંકાર પિરેર
વાનું કદી પણ સારૂ ધારણો નહીં. જીવાજી મહારાજને
મદદના કરવાની માઠી આદત પડી હતી, તે દેવ એ મ
દયણિએ જોડાવી સુખી કર્યો. કેટલેક વરસે એ લગ્નથી
તેમને ત્રણ પુત્ર અને ત્રણ પુત્રીઓ થઈ, પુત્રનું નામ
વિનયરાય, ધિરવિર રાય, અને મનનિગ્રહ રાય હતું.
તથા પુત્રીઓનું નામ દયાબાઈ, ક્ષમાબાઈ, અને પ
વીત્રતાબાઈ હતું. એ છ સંતાનોથી જીવાજી મહારાજ
નો ગ્રહસ્થાશ્રમ કોઈ અલૌકિક અને સુખકર નિવડ્યો.
એ સંતાનોને તેમના વિવેકી માતા પીતાએ સારી કુળ
વણી આપીને નિતી કુશળ કર્યા. તેથી દેહગામ તાલુકા
ને યોગ્ય વ્યવસ્થાને ખંદોબસ્તથી દીપાવામાં એ ત્રણ કું
વર તેમને ઘણા મદદગાર થઈ પડ્યા. તેમણે રાજ્ય વ
હિવટથી પોતાનાં મા બાપ સુખી થાય, અને પ્રજાની આ
બાદી વધે, એવા ઉપાયો લેવા માંડ્યા. વિનયરાયે પો
તાના વિવેક માધુર્ય વડે પિતાના કિર્તિ અમાર કરીને
પ્રજા પ્યાર મેળવ્યો. તથા ધિરવિરરાયે પોતાના શત્રુઓ
ને વશ કરીને તેમને યોગ્ય શિક્ષાએ પહોંચાડી પિતાની તથા
પ્રજાની પીડા હતી, અને મનનિગ્રહરાયે દેહગામ તા
લુકાના દરે વહીવટદારોનું ઉપરી પાણું ધારણ કર્યું.
અને તે વહિવટદારોને પોતાના દોરમાં લઈને સુનાર્થે
રાજ્ય વહિવટ ચલાવવાની ફરજ પાડી, જેથી જીવાજી
મહારાજની સત્ય કિર્તિમાં વધારો થઈને તેમના તાલુકા

(૫૮)

ની મહતા જળવાઈ રહી. જે વણુ પુત્રીએ હતી, તેમ
 ને તેની માતાએ ધર કામ, પાક શાસ્ત્ર તથા બીજા વિ
 વેક માતૃયમાં પ્રવિણ કરી. વળી સ્ત્રી નિતિ ધર્મનાં પુસ્ત
 કે વાંચી વંચાવીને તેમના જ્ઞાનનો વફારો કર્યો. એ
 બાળકીએ પોતાની નહાની વયથીજ ઘણી મંચળ અને
 જ્ઞાનશાળી હતી; તેથી માતાનો ઉપદેશ તેમને ઘણા પ્રિ
 યકર થઈ પડ્યો. આગળજતાં તેમનાં રૂડાં આચરણ એવાં
 તે પ્રકાશમાં આવ્યા કે, તેથી જીવાળ મહારાજના કુળ
 ની પ્રતીષ્ઠા ઉત્તરોત્તર વધતી ચાલી. બાળાએની મતી
 ધર્મની કુળવણીથી એવી તે નિર્મળ થઈ હતી કે, તે પો
 તાનાં માતા પિતાને સંપૂર્ણ રીતે સલાહકાર થઈ પડી.
 તેમના ચોગ્ય ઉમરે લાયક વર જોઈને પરણાવવાનો તે
 મનાં માત પિતાએ વિચાર કર્યો, અને તે માટે સ્વયં
 વર રચ્યો. તેમાં દયાબાઈએ દેહગામ વહિવટકાર હર્ષ
 સિંહને પસંદ કરીને તેને વરમાળ પોરેરાવી. અને ક્ષમા
 બાઈ તથા પવિત્રતાબાઈ એ તેજ તાલુકાના-હૃદયસિં
 હને પોરેરાવી. ત્યાર બાદ શાસ્ત્રાકત રીતે વિધિ પુર્વક લ
 ગ્ના થયાં એ જગન સમારંભમાં સુમતિબાઈના વિવેક
 સુચિને લીધે. માનગી વંદમાં ખિસિત કે અનીતીનાં ફટા
 બાં ગતયાં નથી. પણ હૃદય સ્વચ્છ અને નીતીનાં બી
 જાં માંગલ્ય ગીતોની તે કુન્ન મચી રહી હતી. વળી ના
 ચ, તમાસા કે વરયોડામાં વર્ધ્ય ખર્ચ કર્યો નહીં. કેમ
 કે તેથી પૈસાનો સુકપયોગ થવાનું સુમતિબાઈ અને

પ્રધાન સત્યસિંહુની પારણ્યામાં હતું નહીં. તથા તરલો પૈસો ગિરાશ્રિતોના કંડમાં કેળીજ પરીષ્કારના કામમાં વાપર્યો. તથા પંડિતોની સભા કરીને તેમાં જે વધારે વિદ્વાન જણાયા, તેમને યોગ્ય ધનનામ અને શિરપાવ આપ્યા, વળી વિદ્યા વૃદ્ધિના કામમાં થતી મદદ કરી. એવી રીતે વિવાહ કામથી પરવારીને સોડો પોત પોતાનો ધર્મ આચરવા લાગ્યાં.—અનિતિનું વિપ્રિત પરિણામ એક વખત દૈવ યોગ્યે જીવાજી મહારાજે તાલુકાના મનસ્વ પુરમાં મુકામ કર્યો હતો, ત્યાં લોભીદાસ કરીને એક વાણીએ કે જે તે ગામનો તલાટી હતો તેની મૂલાકાત થઈ. એ વાણીએ તે ગામની જમાવધી વચ્ચે કરી સરકારમાં ભરતો, પણ તેની ત્રાસ જનક રીતીથી પ્રજાને ઘણું ખમવું પડતું. ડોહ વખત ઉપર સાહેબની દુરનજરથી સરકારના પૈસા પણ ઉચાપત કરી જતો, અને પ્રજાને જેમ હુટાવ તેમ હુટીતો. આવા જુલમી અને દુષ્ટ વાણીઆને એક કુમતીમાઈ કરીને ઘણી નિરલજ પણ ઈંદ્રવારણા સરખા દેખવડી પુત્રી હતી. કમ નશીમે જીવાજી મહારાજની નજર તે કુટિલ સ્ત્રી તરફ જવાથી તેના દેખવડા ગાત્રથી તે મોહ પામ્યો. અને તેનું ચંચળ મન સ્ત્રીના બાવમાં બંધાઈ ગયું જેથી મહારાજ પોતે પોતાનો ધરમ છુલ્લી ગયા. અને લોભીદાસ તથા કુમતીમાઈની મીત્રતામાં ફસાઈ પડ્યા. તેમણે લોભીદાસને પોતાનો પ્રધાન નામીને તેની પુત્રી સાથે બાના ભગનની ગાંઠ ખાંધી. પ્રધાન

નસિંધુને રજ મળવાથી તેમણે પોતાના હોદ્દાનું રાજીના
 મ આપ્યું અને મહારાજનાં પવિત્ર પત્નિ સુમતિપ્રાદ
 પણ રીસાઈને પોતાના ખીતાને ઘેર જઈને રહ્યાં વળી
 તેમની સાથે તેમના અંગથી ઉપજેલાં સંતાનો પણ મ
 હારાજનું કમન લાગીને માસાળના આશ્રમે રહ્યાં—હ
 વે જીવાજી મહારાજનો ગૃહસ્થાશ્રમ તથા દેહગામ તા
 હુકાનો રાજ્ય વહીવટ કેવા પ્રકારે ચાલ્યો તેનો કુટસોક
 મુખ્ય શારાંસ વાંચનાર મીત્રોની હજુર મુકવાની ઇચ્છા
 રાજી છું—જે પુરૂષ નિરલજ સ્ત્રીના કંદમાં કસાય છે તે
 પુરૂષ પોતાનો પરમ એવો જે ધરમ તે જાઈ બેસે છે,
 અને ભ્રષ્ટતાને પામી પાપનાં કામ કરવા પ્રવર્ત થાય છે;
 તેમજ જીવાજી મહારાજ એ કુમતિપ્રાદના સંબંધથી ધ
 રમ ભ્રષ્ટ થયો અને પોતાનું સત્ય, દયા, અને હહાપણ
 એ સરવે વિસરી ગયો, તથા કેવળ વિષયાંધ બની જ
 ઇને પોતાના રાજમાં પ્રજાને શું દુઃખ છે, કીંવા અધિ
 કારીયા પોતાના કામમાં ખરોખર લક્ષ આપે છે કે નહીં
 તે બાબતનું પુરતું ધ્યાન તે રાખી શક્યો નહો. તેથી
 જ્યાં ત્યાં ગરબકાટ ચાલી રહી. પ્રધાન લોભીદાસ આ
 વખતે પોતાનો ખરો શક વરતાવવા લાગ્યો, તેણે પ્રજા
 ઉપર બિન લિન પ્રકારના વેરા નાંખ્યા, તથા મોઢેસલ
 માં વધારો કરીને ગરોબ પ્રજાને જે તે વાત હુટીને પો
 તાનું ઘર ખરવા લાગ્યો. કુમતીપ્રાદએ મહારાજને ઊંધી
 ઊંધી સલાહ આપીને રાજ્ય ખરચથી જે કુળવણી અ

ને વહદકીય ખાતાં ચાલતાં હતાં તે સધળાં બંધ કરાવ્યાં, તથા તેને બદલે નાટક, ભાંડ ભવાઈ, અને નાચ રંગમાં લાખો રૂપીઆનું વર્ષે ખર્ચ કરાવીને પ્રજાની નિતીમાં ખીગાડ કર્યો. તે સ્ત્રી મહારાજને અનેક દુર વ્યસનમાં ચક્રવર્તી રાખતી અને તે હમેશાં જરો રાખવાની ભલામણ કરતી. રાજા કોઈ ક્વિસ વિદ્વાનોની સલાહોને તેમની સાથે દલીલથી વાદ વિવાદ કરતા તે ટેવ એ દુષ્ટ સ્ત્રીએ છોડાવી, જેથી તેના દરબારમાં સારા સારા પંડીતોની જીજ્ઞાસુ નહી, અને સધળા એક આરુ ગણાવા લાગ્યા. તેઓ, તેની સત્કિરતી જેવી વધારી હતી તેવીજ રીતે તેનાં બુદ્ધિ આચરણને લીધે વખોડીને તેનો નાશ કરવા લાગ્યા. એથી જીવાળ મહારાજે પ્રધાન લોબીદાસની સલાહથી તેમની આજીવીકાઓ પડાવી લઈને પોતાના દરબારમાંથી તેમને રજા આપી. પંડીતોએ મળીને મહારાજને વિનય પુરવક જણાવ્યું કે એ દયાળુ મહારાજ, આપના-નેક આશ્રય નિમે અમે ધણાં વરપથી અહિં વર્તીએ છીએ, તે આપની પ્રવિત રાજ નિતીએજ અમને પાળ્યા હતા, તથા આપની નિરમળ મતીએજ અમને અહીં આશ્રમ આપ્યો હતો, તે આજ અમારા દુરબાગ્યને લીધે કદાપી અમને આશ્રમ ભંગ કરશે તો આપ મુખતિવાર છો, અમે તે હુકમ માથે ચડવીએ છીએ, પરંતુ અમારા વિદાય થયા પહેલાં આપના આધેલા નીમકની અસરથી અમાને આપને મા

૨ ધણા સંતાપ પાપ છે, જેથી કૃપા છુ ઇશ્વર પાસે મા
 ઝીએ જીએ કે—હ અખિલ બ્રહ્માંડના નિયંતા પ્રભુ, અ
 મ ને મહારાજના રાજ્યમાં આજ સુધી આશ્રમ પામ્યા
 જીએ, તને તું સદા સુખી રાખજે, તથા તેનું બહુ કર
 જે, તેમના લોભ મોહ આદી દુરચણી શત્રુઓનો તું
 નાશ કરજે, અને કુમતિ કાપીને સુમતિ આપજે.—એ
 ટકું કહેતામાં તો પ્રધાન લોભીદાસનો મિત્રજ હાથમાં
 રહ્યો નહીં; અને કુમતીબાઈ પણ કોપ્યાં, તેણે મહા
 રાજાને કહ્યું કે આવા પેટ ભરા પડીતો આપણે અહીં
 શું કામના છે! તેમના વગર આપણે શું ચાલતું નથી!
 તે આપણને શું મદદ કરનાર છે! ઉલટા યોયાં યોયાં
 વાંચી વંચાવીને વેડેગી ખનાવી દે છે, અને મારૂં
 તથા મારા બાપનું ભુંડું ઇચ્છે છે, માટે તેમને તો
 અત્યારે ને અત્યારે કેદ કરવા જ્ઞેઈએ. જીવજી મહારા-
 જનું પોતાની સ્ત્રી પ્રાપ્તે કાંઈ ચાલતું નહીં, તેમ તેમની
 પાસે કોઈ સ્વયં સલાહકાર હતા નહીં, તેથી સ્ત્રીનું કહે
 વું ધણે દરજ્જે પાર પડતું, તે આ વખતે પાર પડ્યા
 વગર રહ્યું નહીં, અને સઘળા પંડીતાને એ નિરલજ સ્ત્રી
 એ કેદ કરાવ્યા. ત્યાર પછી યોગા દીવસ તો રમડ દગડ
 ઠીક ચાલ્યું પણ મહારાજ સ્ત્રી વશ હોવાથી ધણો મોજ
 લો થઈ ગયો, રાજ કાજમાં સઘળે અંધેર ચાલવા માં
 ડયું, ન્યાય કે ઇન્સાફ રહ્યો નહીં. તેથી પ્રજા બધી કુખ
 નો પોષાર કરવા લગી, પણ તે કુખની દાદ કોઈ સાં

(૬૩)

ભજનાર હવું નહીં, એ મહારાજને કૃમતીબાઈથી
 છ સંતાન પ્રગટ થયાં હતાં, તે પણ વંસ બોલુ નીકળ્યાં,
 તેમાં ટ્રાઈ તેમને સુખકર નિવડ્યું નહીં. એ છ સંતા
 નોમાં ત્રણ પુત્ર, અને ત્રણ પુત્રીઓ હતી. પુત્રનું નામ
 મોહાંધરાય, મડાંધરાય, અને કામોંધરાય હવું તથા પુ
 ત્રીઓનું નામ,—દેશણી, વિલક્ષણી, અને કુલક્ષણી
 હવું એ સંતાનો પોત પોતાના નામના જોવાજી શુશુ
 વાળાં હતાં, એટલે તે સંતાની વધારે કહેવાનું નથી. હવે
 તે એવા નઠારા શુશુવાળા થાથી થયાં તેનું મુખ્ય કારણ
 ભણવાની વાંચનારને ઇતિહાસ થાય એમ સ્વભાવીક છે,
 તો તે વિષે હું જુઝાસો કરું છું.—એ કૃમતીબાઈથી જ
 પજેલાં છએ સંતાનો મુજથીજ અગિતીમાં જીજીને મોટાં
 થયાં, અને ગોટાં થયાં ત્યાં સુધીમાં તેમને જે કેળવણી કે
 જ્ઞાન આપવું જોઈએ, તે બીલકુલ અપાવું નહીં; તથા
 જીકાં લાડ લડાવીને તેમને ગોડે ચડાવ્યાં, જેથી જાટપણે
 તે પોતાના મા આપને પત કરવા લાગ્યાં નહી. જીવાજી
 મહારાજને તેમને ભણાવવા સાર એક મહેતાજીને રાખ
 વાનો વિચાર કર્યો હતો, પણ અનિતીબાઈએ તેમ કરવાની
 સાફ ના પાડી, ને કહ્યું જે—મારાં લાડવાયાં છોકરાં એ
 મહેતાજીની ધાકે અડધાં થઈ જાય. બળે એ ભણવું!
 જાટાં થશે ત્યારે ધણાંએ ભણશે? અને નહી ભણે તો
 મહીં શું થઈ જશે! વળી પુત્રીઓને ભણાવવાનું કહેજો,
 એ તમારી જીદી તે કેવી કહેવાય; તે બીચારીને એ લ

મણાકુટ શાને જોઈએ; માટી થઈને એને સાસરે જશે; ત્યાં તેને ઘણુંએ કરવાનું છે, આપણે ધીર રહે ત્યાં સુધી તો તે સુખમાં રહે, સાસરે જશે ત્યાં કંઈ મા માથે હાથ ફેરવવાની છે, માટે મારે તો એ ગીટવા કડાકુટમાં એ છોકરાંને નાખવાં નથી, જો ખાઈ પીને રમતાં કરે, એમનું નસીબ કાંઈ વેચી ખાધું છે, એવા એવા દાખલા આપીને જીવાજી મહારાજનો વિચાર રદ કરવો, જેથી સંતાનો ઉત્તરોત્તર બગાડવા લાગ્યાં. પ્રથમ તો પોતાના મા ખાપનાં ભુંડાં આમરણની તે નકલ કરતા શીખ્યા, અને ધીમધીમ તે પોતાના નામની ચોગ્યતા સુધી પોહોચી ગયાં છેવટે એ છંદે સંતાનો જીવાજી મહારાજના ખરેખરા શત્રુ જેવા થઈ પાયાં, પુત્રો ખાપના બાલને તિરસ્કાર કરવા લાગ્યા, તથા ખાપની મેળવેલા પ્રતિષ્ઠા ઉપર પાણી ફેરવવા લાગ્યા; તેમનાથી દેહગામ તાલુકાની ચોગ્ય વ્યવસ્થા જળવાઈ શકી નહીં, અને જ્યાં ત્યાં ફિતુર અને ખંડ સળગવા લાગ્યાં. મોહાંધરાએ ખાપનેા મળવેલો પૈસો સરવે નામ રંગમાં ઉડાવી દીધો; મદાંધરાએ, પ્રજ્ઞના વાંક યુનાનો વિચાર ન કરતાં તેમને નાહક પીડા કરીને પીતાના દયાળુ નામને કલંક લગાડ્યું; અને કામોંધરાએ, પ્રજ્ઞના સ્ત્રી વરગ ઉપર થીતુ પ્રેમ ન રાખતાં વિષયાંધ પ્યનીને તેમની મર્યાદા ઉપર હાથ નાંખ્યા, તેથી જન વરગમાં ઘણીજ અપકીર્તિ ફેલાઈ ને સૌ તેમનું અહિત ઇચ્છવા લાગ્યા. માતાની લાડ ઘેટેલી પુત્રીઓનું સાસરે હાડકું

નમ્મું નહીં અને જાણ નાનાનો વિરેક ન રાખતાં
 ક્ષણે પછે વરતવા લાગી. તે પોતાના પતિ સાથેની વ
 ત્તણકથી કેવળ અભણ હોવાથી તેમની ચોગ્ય મરવાદા
 તે રાખી શકી નહીં. તેમજ તે પોતાના પતિનું ધરમથી
 હલદી રીત આચરવા લાગી. સાસુ સસરાની આમન્યા
 કે વચન પાળે નહીં. પોતાના ઘર કામની વ્યવસ્થા કે
 રસોઈ કરતાં આવડે નહીં. ફક્ત તેમનામાં અંગ મા
 નીક આવડત જોવામાં આવતી તેથી જવાજી મહારાજ
 ની આ મનસ્વી પુત્રીઓથી સાસરાની ગંભીર પરતંત્ર
 તા ઉપાડી શકાઈ નહોતી. માટે ભાંધી એ કુળહીણ પુત્રા
 ઓ નાશીને પોતાના બાપને ઘેર આવી ત્યાં તેમની અ
 માન માતાએ સારો સત્કાર કર્યો અને ઘણાજ પ્યાર
 જણાવ્યો પણ તેમની અચોગ્ય માલને માટે કપકો કે
 થીખામણ કાંઈ આપ્યું નહીં, હલદી સાસરે સમાસ
 કરીને રહેવાની વૃત્તિ હઠી બધ એવી તે સલાહ આપવા
 લાગી. એવી રીતે તે કુપુત્રીઓ સદા બાપને ઘેર રહેવા
 થી તેના નિરભાગી પીતાને જે દુઃખને વિટંબણા લેવા પડી;
 તેની તો કાંઈ સીમાજ નથી. દ્વેષણીબાઈ હમેશાં મહારા
 જનો કુટુંબ કંઠાસ કરીતે અને સાચા જુદા કરીને સં
 જાંધી વર્ગમાં સંઘળે વેર બંધાવ્યું કાંઈ દિવસ તેડું ઝુ
 મ્મ આનંદમાં હોય તેમ કેખાતું નહીં. અને વિલસણી
 બાઈ તો કેવળ ઢંગ વમરનાં છતાં, ઘડીમાં પોતાના મા
 તા પીતાને ચોગ્ય કામથી ધ્રુવ કરે, અને ઘડીમાં તે મ

(૬૬)

હા શોકસાગરમાં જપલાવા જેવા કામ કરતી, એટલે તે ના તરફથી પણ મહારાજને સંતોષ થવા જેવું હતું નહીં. વળી કુલદાણીબાઈનામાં તે કાંઈ કહેવાનુંજ બાકી નહતું. પિરૂલી બેના કરતાં આ પુત્રીને સ્વભાવ છેક નીચ હતો, તેણે પોતાની કુટેવોથી બાપનું નામ ખોળ્યું, આદારે કોસળમાં તે પુત્ર હતી એટલે જુઠ, ચોરી, ઘેંગી, અન્યાય, વગેરે મલીન ગુણો તેનામાં પુરે પુરા અરેલા હતા, તેથી જીવાળ મહારાજને એ કુલદા પુત્રી એક અંગારા રૂપ થઈ પડી. કારણ કે તેના ખરાબ આચરણથી તે લીન પ્રતીલિન દગ્ધ થતા, અમુઝાતો, ને પસ્તાવો કરતો કેમકે તેની વૃદ્ધ અવસ્થા પાસે આવી હતી, અને ઠપુત સંતાનોથી તેને ઠરવા પછુ હતું નહીં; પુત્રીઓની હૈયાશગડી તેને દરરોજ બાળી નાખતી, પણ કુમતીબાઈ પ્રત્યે તેનું કાંઈ પણ ઉપજી શકતું નહીં, એટલે તે બાપત તેને કંઈ કહી શકતો નહીં. ફક્ત પોતાના મનમાં બળી બળીને અડધા થઈ જતો, એમ શોક કરતાં કરતાં તેનું શરીર છેક નિર્માલ્ય થઈ ગયું. નાના પ્રકારના વ્યાધીઓ તેને પીડા કરવા લાગ્યા; પણ છ હોકરામાં કોઈ તેની ચાકરી કે ખરદાસ ઉઠાવતું નહીં, અને તેની પ્રીય પત્ની પણ આ વખતે દુઃખમાં ભાગ લેવાને બદલે ઉલટી સંતાપી વધારે દુખી કરતી. અંતે જીવાળ મહારાજની દશાતો છેક ખેડાલ થઈ ગઈ, તેમના તાણકામાં બીલ, કોળી, અને ખીંડારા આવી

(૬૭)

જુલમી જુઠારા જુટ કરવા લાગ્યા, તેથી દેહેગામ તાલુકો છેક ખાખા વીખી થઈ ગયા, અને મહારાજને આ ગરદન દુઃખના વાદળે ઘેરી લીધો. જે પુરૂષ તુરંત જોઈ મનો જુલામ થઈ સ્ત્રી વશ થઈ ન્યછે અને જેને નીલિ જ સ્ત્રી મળી હોય છે તેના એવા ભોગ મળે છે એ રીત ધળા પુરૂષ મીત્રોએ વાદ રાખવું નેહએ આંતે તે જુલામ મહારાજ મહા કુખ સાગરમાં કુખતાં કુખતાં વિચાર કરવા લાગ્યો જે મને આ કુટ સ્ત્રી મળવાથી એ મને તેના ફોકટ ફંદમાં ફસાવાથી આજે મારી તથા મારા તાલુકાની ઘણીજ દુર દશા થઈ છે. મારા સામાન લાહકાર પડીતોને એ પાપણી સ્ત્રીએ વગર વાંટ ફેદ કરાવ્યા છે. વળી તેના સંબંધથી મારા પરમ સુભક્ષક એવાં સગાં વાહાલાંને મેં હાથે કરીને તળ્યાં છે. અને સોભી વાણીઆની નીચ સોખતથી મેં હાથે મઢેલું અત્ય રત્ન ખોઈ નાંખ્યું છે. કુંકામાં મેં સરવે સુખ ખોયું છે. હવે કાંઈ બાકી નથી. આજે મારી પ્રિય પત્નિ સુમતિ જે હોય તે મારી આવી દશા થાય નહીં. મારા વાહાલો કુંવર ધીરવિરરાય આજે મને કેટલો મદદગાર હોત, મને પડતાં દુઃખમાં કેટલી બધી ધીરજ આપત, પણ હિણુ ભાગ્ય મારાં જે મને બંધી અક્કલ છે સ્ત્રી. અને કુટી કુમતિનો વગર વિચારે સંબંધ બાંધ્યો. તેણે મને કુછંદમાં આંધળો કરી નાંખ્યો. તેથી હું મારાં વાહાલાંની સંભાળ લઈ શક્યો નથી. આ ધશ્વર!

હવે ધણી થઈ! ધણી વિતી!! અને ધણાં ખાસડાં ખા
 ધાં!! માટે મુજ મરીબ ઉપર દયા કરીને હવે મારાં સા
 ચાં સગાંનો મેળાપ મને વેળાસર કરાવો, કે જેથી હું
 દુઃખથી રીખાતો બચુ! એમ જીવાણ મહારાજ દુઃખથી
 ધણી ધણી રીતે પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. પછી કુટલેક દહા
 ડે સુમતિયાઈને પોતાના પ્રિય ભયારનુ દુઃખ બાણુવા
 માં આબુ તથા તે પોતાને ચા'વ છે એમ સામિત થ
 ચું. તે ઉપરથી તે પોતાનાં છએ સંતાનોને લેઈને પતિ
 ની ઘટલી સેવા કરવાને માટે 'પાછાં દેહગામ તાલુકામાં
 આબ્યાં. એ તેમને આબ્યાની વાત કુટીલ કુમતિના સાં
 બળવામાં આવી કે તરતજ તે પોતાના કુટ સંતાનોને
 ઇને ત્યાંથી પલાયન કરી ગઈ. તેણે દેહગામ તાલુકાની
 સઘળી રાજ્ય લક્ષિમ હુંટી લગડીને પોતાના પતિના
 સુખનો પાવો પડ મુજથી તોડી પાડ્યો. તેથી મહા પા
 પમાં પડી. તેના જવાથી જીવાણ મહારાજના સુખનો
 ફરી હવે થવા લાગ્યો. સુમતિયાઈએ પોતાના દુઃખો
 પતિની આજી સેવા બળવીને તમને લાચ પડતાં એસ
 ડ વેસડ કર્યાં, કે જેથી તે રોગથી જલદી મુક્ત થયો. તે
 સ્ત્રી તેમને દુઃખમાં દિલાસો અને સુખમાં શાન્તિ આપ-
 તિ હતી. સાચી સલાહકાર પણ તેજ હતી. કુમતિયા
 ઈના કુટંબથી દેહગામ તાલુકાની જે અવ્યવસ્થા થઈ
 હતી, તે તેણે શાળ્ય ઉપાયે સુધારી આખાદ કરી. પછી
 જીવાણ મહારાજે તાલુકાનો રાજ વહિવટ પુરવે જેમ

(૧૯)

હતો તેમ સલાવવાની ખવિત ગોઠવણ કરી. પ્રધાન પદ
પાછું સત્યસિંધુએ અંગીકૃત કર્યું. તે મહારાજને ધર
મને રસ્તે યદાવવાની સારી સલાહ આપવા લાગ્યો, ખં
ધિવાન પડિતાને કારાગ્રહથી મુક્ત કરીને તેમની લીધે
લી આજીવિકાએ તેમને પાછી આપી. મહારાજના આ
ચા પાળક પુત્રો પણ પોત પોતાનો અધિકાર સ્વહસ્તે
લેઈને પોતાનું કામ ઉમંગથી કરવા લાગ્યા. અને પોતા
ની લાપકીથી પિતાની વૃદ્ધાવસ્થા આનંદમાં દેહાવી.
એ તેમણે લીધેલી ઉત્તમ કેળવણીનું ફળ જાણવું. સુ
મતીઆઈનાં છંદે સંતાનો મહારાજને ખરાં આશ્રય છ
ત હતાં, અને તેમના વડેજ તે આખર દશામાં મહાસ
ખ પામ્યા. એ સદયુગી સ્ત્રીએ મહારાજની ધરમ નિ
દા વધારી. દાન ધુનનો ઉત્તમ રસ્તો ખતાવ્યો, તથા અ
ધરમ, અવિવેક, અને અતાચાર, તબાવીને સદાચરણથી
ચાલવાની ઉત્તમ દુરજ ચિત્તવી. જેથી જીજ્ઞા મહારા
જ, પોતે પોતાની બેલી અવસ્થામાં એ સુપાત સ્ત્રીથી
ધણું જાંચ માન મેળવી શક્યા. અને તે વડે પોતાની
સત્ય કિર્તિનાં ફિણું ફરી ઝાંખાં ન આવ્ય, તેવાં ધાર્મિક કા
મ તેમણે કર્યાં. અને આંતરે એ હાખી બેઠું આ સંસાર
માંથી પોતાનો જેઠું હેતુ પાર પાડીને કરતાની હજીર
પહોંચ્યું, અને ત્યાં તે અચળ સુખ પામ્યું.—જાવાઈ
ઉપરના જીજ્ઞા મહારાજના ગ્રહસ્થાશ્રમનો રહેજી પણ
બોધક ઇતિહાસ વાંચવાથી વાંચનાર સગજનોના સમ-

જવામાં આવ્યું તો હથે કે સદ્ગુણી અને કુપાત્ર સ્ત્રી ના પવિત્ર સંબંધથી પુરુષ મિત્ર કેવા ભાગ્યશાળી નીવડે છે? તથા તેથી આ સંસાર સાગરમાં પોતાનું વ્યવહારીક નાવ કેવી સરળ રીતે હંકારીને તે કિનારે પોહાવે છે? તે, તથા એ પવિત્ર સંબંધથી ઉપન ધર્મોનાં નિતીમાન સંતાનો તેમને જીવંતની મુસાફરીમાં કેવું આરામ એ ન આપે છે? તે, અને કુપાત્ર સ્ત્રીથી પુરુષ મીઠા કેવા ભાગ્ય હીન થાય છે? કેટલું દુઃખ પામે છે? અને કેટલાં દુરાચરણ આચરે છે. તે તથા આ સંસાર સાગરમાં તેમ નું વ્યવહારીક નાવ તોફાની પવનોના અપાટથી કામા ડોળ થઈને તે અધવચ કેવું કુખી જાય છે? તે, વળી સંતાનોને જુઠા લાડ લગાવીને અભણ કે મરખ રાખવાથી તે મેટપણે કેટલાં દુખ ઉપજાવનાર થઈ પડે છે? તે, તથા મનુષ્ય જાતને સારી અગર માઠી મતિ રાખવાથી તેના દેહ રૂપ તાલુકાને કેટલું જોખમ કે લાભ પ્રાપ્ત થાય છે. તે તે સરવે હકીકતનો સારાંશ પુરુષ અને સ્ત્રીમાંને સમજી મહણ કરવો જોઈએ, કારણકે એ જ સમજણું તે જાને મિત્રને લાભ કરતા, મુખ કરતા અને દોષ કરતા છે.

પ્રસ્તાવિક સદ્પદેશ

“તઢને શિલામણ”

(મન માને નહીં સો ફેરા સમજણું તોય શું થાય એ રાગ)

મન મુરખરે દુર્લભ મનુષ્યા દેહ ફરી નહીં આવે, ટેક
શું! કહું તુજને, વાર વાર એ હિરો હાથ ન આવે,
નહીં હિરો હાથ મઢે જતાં, નવ લાવે ખોળ ખરી ધાતાં,
પસ્તરો ખોટ ખરી ખાતાં, —મન મુરખરે. ૧

શું! વ્યર્થ ખુઓ વેળા સારી, શું! ખ્યાર કરો છો પરનારિ,
શું! નિર્લજ થઈ રમવું જરી. મન મુરખરે ૨

શું! તન મન ધનનો ગર્વ કરો, શું! શુભ પણે પરવિત્ત હરો;
શું! ઇશ્વરથી જરિએ ન કરો. મન મુરખરે ૩

શું! લોભ કરી લખ છુટ કરો, જન મિત્ર તણા પ્રિય પ્રા
ણ હરો;

દિલ માંહી દયા નવ લેશ ધરો. મન મુરખરે ૪

શું! પરણાવો ખાળક નાનાં, તે સુખ કરે તમને શાનાં;
પણ ફુગ દાવાનળ દેવાનાં, મન મુરખરે. ૫

શું! તન તન્દ્રિયા મુરખ રાખો, શુભ વિદ્યા અમૃત નવ ચાખો;
શું! જીવજીવે જીવું જાખો, મન મુરખરે. ૬

શું! પુત્રીના પુર દામ લહો, શું! તેથી શ્રોમંતાઈ મહો;
કુણ રાય થયો મુજનેજ કહો. મન મુરખરે. ૭

કંઈ રાય હતા તે રંકે થયા, કંઈ રંકે ઘણા ઉમળીજ મયા;
કંઈ લેતાંમાં લપટાઈ ગયા. મન મુરખરે. ૮

શું! પેટ ભરા થઈ પાપ ભરો, શું! નામ વડુ બજનામ કરો;
શું! ભકિત જીવરની પરહરો, મન મુરખરે. ૯

કે' અંખાશંકર શુભ વાણી, સૌ એતીને માલો પ્રાણી;
જીવ જતાં યાસે ધુળ ધાણી. મન મુરખરે. ૧૦

(૭૨)

કપટીની સોબત વિશે

મનહર છંદ

કપટી કુટીલ જન કપટનાં કામ કરી, ઝપટમાં આવે તે

તે જન થકી મારશે

કરે મિત્રાચારી સુખ કારિ નહીં દુઃખ કારિ,

બોળા ભરમાઈ તને ખરો મિત્ર ધારશે.

૧

પેશિ પેટમાંહિ પછી રૂપનો વિસ્તાર કર,

આપો આપ નિજ બળ આપ આજબાવશે;

કહે અંબાશંકર તે સત્ય માનો આજ મિત્ર,

કપટિનો સંગ મહા દુઃખ હપજાવશે.

કામિ વિષે.

મનહર છંદ

કામિ નહીં નામિ જેની જાટ મતિ બાપિ રહી,

અંધતણે અંધ બની, કરે કુવિચારમાં;

કામિ નહીં કામો લેની સુમતિવિરામ ખામી,

કુમતિ કૂસંગ મન ભમે વ્યભિચારમાં,

૧

કામિ તણે સંગ નહીં ઢંગ વિના નિશિ થકે;

નિજોતો કુટીલજન તેના જેવા કરશે;

કહે અંબાશંકર તે સત્ય માનો આજ મિત્ર,

કામિ તણે સંગ કદિ સુખ નહીં દિશે.

૨

બાલકની ર્શ્વર પ્રતેની સ્તુતી

(અમે ઈશ્વર મ.ગીએ એટલું; એ રાગ. ૧૮૬)

અરે વિશ્વ પતિ પ્રિય વિઠલા, દિન સેવકના પ્રતિપાળ;
રાખીને સંભાળ, નિભાવો હો ખાળને. અમો વિદ્યા વિનો
દિ ખાળકો, તુજ પાપ પડી જોડી હાથ; પુરા પ્રેમ સા
ચ, નમી એવું જીતીએ. ૧

આપો શુભ મતિ અતિ શામળા, આપો સંત સમગમ
નિત; તેથી રહે પ્રિત, એવું અમે જીતીએ. ૨

આપો સેવના માત પિતા તણો, આપો ચરપદ નામિએ
શિષ્ય; જુડી મતિ ધર, નમિ એવું જીતીએ. ૩

આપો કષ્ટ નિવારણ કામના, આપો મિત્ર સુમિત્ર સદાય;
જોતી મજે સહાય, નમિ એવું જીતીએ. ૪

આપો ધર્મ ધિરજ અને વિનતા, આપો શીળ સંતોષ
હમેશ, દયા પરમેશ, નમિ એવું જીતીએ. ૫

આપો સંપ જંપ જો સાથથી, આપો ભદ્રા કળા ને વિ
વેક, જોતી રહે ટક, નામ એવું જીતીએ. ૬

આપો જ્ઞાન ધ્યાન તમ બાકતનું, આપો અંતરમાંડી
જીત, જોતી ટળે ત્રાસ, નામ એવું જીતીએ. ૭

અંબાશંકર એવું બનવે, તમ દાસ તણા અપરાધ;
તજો શો અગાધ, નમિ એવું જીતીએ. ૮

॥ ગ્રંથ સમાપ્ત ર્શ્વર સ્તુતી ॥

શારદાલ લિખીડીત વ્રત.

આપો શાંત વિચાર સર હરિહો તુજા નદીમાં વહવા;

(૭૪)

મોહ્યો દુષ્ટ પ્રપંચ રંચ સૌમાં, પાકો ફરી હું રહ્યો;
 દેખાડો સતસંગ રંગ ચટકા, કૃપા કરી હે ધણી;
 ત્રણાંની તુલના મને સમપણે, દેજે કૃપાથી હણી. ૧
 દાતા દીન દયાળ મુજને, તૃણા તું ભકિત વિશે;
 વાધે નિત્ય પરા સુભકિત સખળી, હૈયે સદા તું દિશે;
 ખાડા ખાહી ખમ્બોચિયાં નડતજો, નાસે અનીતી તણાં;
 એવા તૃણુ તુરંગ રંગ નિરમો, સદભકિત મધે ધણાં. ૨
 ગંસારે સુખ ધરમમાં વરતિએ, એ આશા દેજે હરી;
 વિદ્યા રંગ પ્રસંગની ઘટી તજે, તે તૃણુ ફાવે ખરી;
 માઠા માર્ગ થઈજાતુચ્છ જનની, તૃણા તજવો સદા;
 સતોષો સમભાગમાં ગણિ લઈ, એ તૃણુ લો સર્વદા. ૩

શિશ્વરિણી વૃત્ત.

વધારી વાધે છે અગણિત અતી ત્રણુ જખરી!
 સમાજો એ રાપા ચિત કુચિત વાધે નહિ ફરી;
 જહા જેવું ફાવે ઘટિત ખટ મધ્ય ચિદ્ધના;
 તહા તેવી ત્રણજા જડિ કરી હરો નિવિટમના. ૪

દોહરો,

જગ ત્રાતા નિત આપજે, જ્ઞાન દાન કધ્યાણ;
 સદ્મતિ સ્થાયો સુખકરા, નર નારિ લે લાંણ. ૧
 ગરવા શુરજર દેશમાં, જ્ઞાનદિપક ઠરનર;
 ઓ પ્રભુ તમ ચરણે નમું, દનમાં વાર હજર. ૨

સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

સર્વે મીત્રોને ખખર આપવામાં આવે છે કે નિચે
લખેલાં પુસ્તકોની જેને જરૂર હોય તે ત સાહેબોએ
આ નીચે સહી કરનાર તરફથી મંગાવી લેવાં. કીમત
આસનમાં જણાવી છે.

પ્રસ્તકોનું નામ.	કીમત.
નીતિધર્મ દર્પણ.	૦—૫—૦
બોગીવિદ્યોગ વિરહ.	૦—૧—૦
માનદિપક.	૦—૮—૦
ગાયકવાડી રાજ્યનો પ્રશ્નોત્તર ઇતિહાસ	૦—૩—૬
ગુર્જરા અર્વાચીન ઇતિહાસ, (છપાયે).	૦—૮—૦
સ્ત્રી દુષ્પદ્શિક નાટક. (છપાયે છે).	૦—૮—૦

દેશાવરના ગ્રાહકોને ટપાલ ખર્ચ જાહે પડશે.

લી.

અંબાશંકર કાળીદાસ યાજ્ઞીક.

પ્ર. પ્ર. કર્તા.

